

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ.

Dinara Kutdusova

Pozice ruských vysokoškolsky vzdělaných migrantů na  
českém trhu práce: aktéřská perspektiva

*Bakalářská práce*

Praha 2013

Autor práce: Dinara Kutdusova

Vedoucí práce: PhDr. Dana Bittnerová, CSc.

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2013

Hodnocení:

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen ty zdroje, které uvádím v seznamu použité literatury a pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněná veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne

Dinara Kutdusova

## Obsah

|       |  |    |
|-------|--|----|
| 1     | ÚVOD .....   | 5  |
| 2     | <b>TEORETICKÁ ČÁST</b> .....   | 7  |
| 2.1   | ZÁKLADNÍ INFORMACE O RUSECH V ČESKÉ REPUBLICE.....                     | 8  |
| 2.1.1 | Statistické informace o počtu a složení ruské diaspory.....            | 8  |
| 2.1.2 | Popis Ruské diaspory, dostupný z literatury .....                      | 11 |
| 2.2   | TEORETICKÁ VÝCHODISKA MIGRACE A INTEGRACE CIZINCŮ NA TRH PRÁCE.....    | 14 |
| 2.2.1 | Teoretický rámec migrace.....  | 14 |
| 2.2.2 | Integrace cizinců na pracovní trh hostitelské společnosti .....        | 16 |
| 3     | <b>METODOLOGIE</b> .....   | 27 |
| 4     | <b>EMPIRICKÁ ČÁST</b> .....  | 30 |
| 4.1   | ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY .....   | 30 |
| 4.2   | OKOLNOSTI MIGRACE .....  | 35 |
| 4.3   | EKONOMICKÁ AKTIVITA .....  | 36 |
| 4.4   | FINANCE.....   | 40 |
| 4.5   | JAZYK .....  | 42 |
| 4.6   | BYDLENÍ .....  | 44 |
| 4.7   | VZTAHY FORMÁLNÍ (s úřady, komerčními organizacemi apod.) .....         | 46 |
| 4.8   | VZTAHY NEFORMÁLNÍ (každodenní běžná komunikace s Čechy a krajany)..... | 48 |
| 4.9   | PLÁNY.....   | 51 |
| 4.10  | POROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ ANALÝZY S JINÝMI VÝZKUMY PODOBNÉ PROBLEMATIKY       | 53 |
| 5     | <b>ZÁVĚR</b> .....   | 55 |
| 6     | <b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ</b> .....                       | 58 |
| 6.1   | Literatura .....   | 58 |
| 6.2   | Statistické a legislativní prameny .....                               | 59 |
| 7     | <b>PŘÍLOHY</b> .....   | 61 |
| 7.1   | Příloha č. 1: Okruhy otázek .....                                      | 61 |
| 7.2   | Příloha č. 2: Informovaný souhlas .....                                | 64 |

## 1 ÚVOD

V souvislosti s masivním nárůstem počtu cizinců v České republice, ke kterému došlo během posledního desetiletí, je logické, že téma cizinců budí mezi českými vědci a výzkumníky velký zájem. ČSÚ uvádí, že v rámci Sčítání lidů, domů a bytů v roce 2001 pobývalo na území ČR 127212 cizinců. O deset let později, tedy v roce 2011 statistiky Sčítání lidu, domů a bytů zachycují již 422276 cizinců, pobývajících v ČR. Nárůst počtů přistěhovalců je však dlouhodobým trendem, který započal pádem „železné opony“ a následnou politickou a ekonomickou transformací země. Vstup České republiky do EU v roce 2004 byl v tomto ohledu dalším mezníkem, kdy došlo k uvolnění pohybu občanů členských evropských států na českém území. Česká republika se však stala cílovou zemí migrace zejména pro přistěhovalce, kteří pocházejí z tzv. zemí třetího světa nacházejících se východně od jejích hranic, jako jsou Ukrajina, Čína, či Rusko. [M. Rákoczyová, R. Trbola, 2009, str. 13]. Pojem „třetí svět“ vznikl v období studené války a označoval státy, které nepatří mezi západní kapitalistické ani mezi státy socialistického bloku. V současnosti však má tento termín ekonomickou podstatu a používá se pro označení „rozvojových zemí“.

Cizinci jsou v jistém smyslu přínosem pro českou společnost, a to v mnoha směrech. Pracující přistěhovalci se podílejí na ekonomické produkci země, jsou zdrojem lidského kapitálu ve smyslu kvalifikace, znalostí a dovedností. Do jisté míry se migranti také podílejí na řešení problému spojených s demografickým vývojem. Pro to, aby příliv přistěhovalců měl pro společnost více kladů, než záporů, je potřeba vyvinout vhodné přijímací podmínky, které nastartují a podpoří procesy jejich společenské a ekonomické integrace. V opačném případě může v přijímající společnosti docházet k radikalizaci etnických menšin, doprovázených nárůstem xenofobních postojů, k jejich společenské segregaci či izolaci od majority a k celkové destabilizaci státu a ztrátě společenské solidarity [M. Rákoczyová, R. Trbola, 2009, str. 14]. Jelikož zapojení se cizinců do pracovního trhu hostitelské společnosti představuje jeden z nejdůležitějších nástrojů pro jejich společenskou integraci, je studium mechanismů, které podporují toto začlenění nebo mu brání velmi důležité. Existuje hodně studií, které se ve větší či menší míře dotýkají tématu zapojování se cizinců ze třetích zemí do ekonomických aktivit v Česku (např. Y. Leontieva a M. Vojtková, 2008, D. Schebelle a M. Horáková, 2012; J. Ggygar, M. Čaněk, J. Černík, 2006; D. Drbohlav, E. Janská, P. Nelepová, 2001), chybí však výzkumy nacílené na studium vysoce kvalifikovaných migrantů-příslušníků konkrétních národnostních skupin. Já se zaměřuji na vysokoškolsky vzdělané cizince, jelikož na rozdíl od

nízkokvalifikovaných cizinců mají odlišné strategie integrace na trh práce hostitelské společnosti a prožívají specifické problémy a potíže, spojené zejména se sociální a ekonomickou exkluzí a s hledáním způsobů uplatnění se ve své profesi v cizí zemi. Cílem mé práce je zjistit, jak vysoce kvalifikovaní Rusové reflektují své profesní potenciality na jedné straně a jejich uplatnění na straně druhé. Jak uvažují o okolnostech, kterým jsou vystaveni, stejně jako o strategiích které volí. V centru pozornosti jsou sebehodnocení cizincova sociálního statusu, zkušenosti a hodnocení se zapojením se do ekonomické činnosti v prostředí českého trhu práce, a zjištění individuálních strategií cizinců pro dosahování jejich ekonomických a životních cílů v ČR. Z tohoto důvodu jsem zvolila kvalitativní strategii výzkumu. Za aktéry dané studie jsem zvolila občany Ruské federace a to z několika důvodů. Sám jsem příslušníkem dané skupiny cizinců a některé z oslovených informátorů znám osobně, což jistě pomůže k navázání přátelské atmosféry v průběhu provedení rozhovorů a k získání důvěryhodných a hlubších informací. Navíc si v nejbližší době přejí najít zaměstnání, proto je dané téma pro mě velice aktuální. Uvědomuji si však, že můj blízký vztah k danému tématu a moje příslušnost ke zkoumané skupině cizinců mohou zkreslit interpretaci získaných dat a negativně ovlivnit celý výzkum. Všechna svá tvrzení v empirické části proto podporuji úryvky z interview za účelem patřičné analýzy získaných dat.

Daný výzkum byl realizován mnou v květnu-červnu roku 2013 prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů v ruštině s občany Ruska. Empirická část obsahuje úryvky těchto rozhovorů, které byly mnou přeloženy do češtiny a upraveny do nespisovné formy, což odráží zvláštní styl mluvy některých informátorů a zdůrazňuje neformální atmosféru v průběhu rozhovoru. Teoretická východiska dané práce jsou předloženy v druhé kapitole. Opírám se o migrační teorie segmentovaného trhu a teorii migračních sítí. Při analýze faktorů a okolností zapojení se ruských občanů do ekonomických aktivit v Česku se opírám o faktory ekonomické integrace popisované H. Pořízkovou [2010].

## **2 TEORETICKÁ ČÁST**

První část této kapitoly uvádí čtenáře do kontextu uvažování o aktérech, kteří dali podnět k provedení tohoto výzkumu- o Rusech. Jsou tu uvedeny statistické informace o počtu a složení této skupiny cizinců v ČR, a také popis jejího charakteru a typických rysů vyplývajících z již existujících studií. Druhá část je věnovaná přehledu migračních teorií, o které se daná práce opírá a také podmínkám integrace cizinců na pracovní trh.

## **2.1 ZÁKLADNÍ INFORMACE O RUSECH V ČESKÉ REPUBLICCE**

### **2.1.1 Statistické informace o počtu a složení ruské diaspory**

Rusové v České republice patří mezi jednu z nejpočetnějších cizineckých skupin, které přicházejí ze třetích zemí<sup>1</sup>. Služba Cizinecké Policie ČR uvádí, že v Cizineckém Informačním Systému bylo ke dni 30. 4. 2011 zaregistrováno 282 508 cizinců ze třetích zemí. Početně nejvýznamnější národnosti se v této kategorii cizinců dlouhodobě nemění. První místo dlouhodobě obsazují občané Ukrajiny, druhé místo patří Vietnamcům a třetí občanům Ruské federace. Dle informací Českého statistického úřadu pobývalo ke dni 31. 12. 2011 na území České republiky 32782 občanů Ruské federace. Z toho 13915 Rusů mělo platný trvalý pobyt a 18867 mělo jiný typ pobytu nad 90 dnů (dlouhodobý pobyt, dlouhodobé vízum, azyl).

Značná část Rusů bydlí v Praze, kolem 19500 lidí [ČSÚ, 2011a]. Koncentrace ruských občanů v Praze je přitom nejvyšší ze všech početně významných skupin cizinců. Kolem 4700 Rusů bydlí na severozápadě Čech (z toho bez mála 3000 v Karlových Varech a téměř 950 v Teplicích), okolo 4100 ruských občanů bydlí ve středních Čechách (nejvíce v Praze -Západ, Praze -Východ a v Kladně), dále pak přibližně 1250 Rusů bydlí na jihovýchodě Čech (přitom více než polovina jich bydlí v Brně). V hlavním městě Praze si Rusové oblíbili především Prahu 5, kde jich bydlí bez mála 5000, Prahu 6 (okolo 2700) a Prahu 9 (kolem 2450 Rusů). Naopak velmi málo Rusů bydlí v historickém centru na Praze 1 (jen 566 lidí) [ČSÚ, 2011a].

Jak jsem uvedla výše, v Čechách ke dni 31. 12. 2011 pobývalo 32782 Rusů. Více než polovinu z občanů Ruské federace tvoří ženy (17897). Přitom okolo 51% z nich jsou vdané [ČSÚ, 2004]. Ženatých mužů ruské národnosti je o procento a půl více, tedy kolem 52,5 %. Kolem 40 % ruských mužů je svobodných, u žen je to kolem 30 %. Procento rozvedených a ovdovělých ruských žen je o polovinu vyšší než procento rozvedených a ovdovělých ruských mužů.

Co se týká účelu pobytu, nejčastěji ruští občané žádali o povolení k pobytu za účelem zaměstnání či podnikání [IS CIS, 2002-2012]. Rodinné důvody<sup>2</sup> jsou dle počtu žádostí na druhém místě. Přitom ve svých žádostech rodinné důvody pobytu uvedlo o polovinu méně Rusů, než kolik jich žádalo o pobyt za účelem zaměstnání a podnikání. Pokud jde o trvalý pobyt, Rusové ve svých žádostech nejčastěji uváděli blíže nespecifikované důvody (nejspíše

---

<sup>1</sup> Za občany třetích zemí se považují cizinci, kteří nejsou občany členských států EU, států EHP (Island, Lichtenštejnsko, Norsko) a Švýcarska, a zároveň nejsou rodinnými příslušníky občanů České republiky či občanů EU/EHP a Švýcarska.

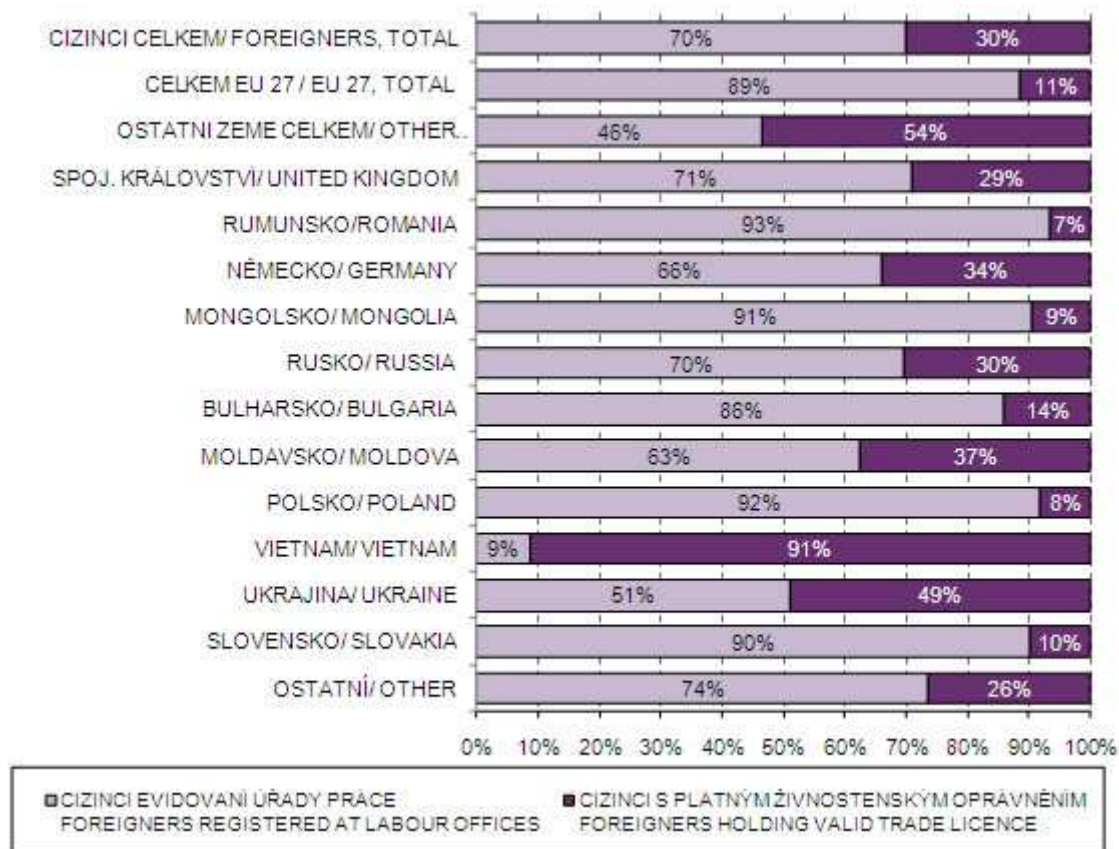
<sup>2</sup> Sňatek s občanem/občankou ČR, EU, EHP nebo Švýcarska či s cizincem, který má v ČR či v státě EU, EHP nebo Švýcarsku povolený trvalý pobyt



se jedná o pracovní a podnikatelské účely). V období od roku 2002 až 2012 bylo schváleno 7896 žádostí o trvalý pobyt za těmito nespécifikovanými účely, 696 jich bylo zamítnuto. Za stejné časové období bylo schváleno 2260 žádostí o udělení trvalého pobytu z rodinných důvodů a 163 jich bylo zamítnuto.

Pokud se jedná o statistické informace o zaměstnanosti ruských občanů v České republice, dle ČSÚ bylo v roce 2011 celkem zaměstnáno 5644 Rusů. V tomto počtu jsou zahrnuti ruští občané evidovaní na úřadech práce (3931 lidí, z toho 1737 mužů a 2194 ženy) a Rusové, kteří mají v ČR platné živnostenské oprávnění (1713 Rusů, z toho 794 mužů a 919 žen). Co se týká věku, nejvíce Rusů pracovalo nebo podnikalo ve věkové kategorii 25-39 let (2574 ruských občanů) a v kategorii 40-54 let (1896 Rusů). Nejméně pracovali či podnikalo mládí Rusové ve věku do 19 let (61 lidí) a Rusové starší 60 let (253 lidí). **Graf 1.1.** umožňuje srovnání procentního podílu Rusů, kteří mají živnostenské oprávnění v ČR s jinými cizinci se živnostenským oprávněním. Z grafu je patrné, že v tomto směru se Rusové velice odlišují například od občanů Ukrajiny a Vietnamu, u kterých je procentní podíl podnikatelů velmi vysoký. Ruští občané se svou situací spíše přibližují k občanům EU (kupříkladu k občanům Německa a Spojeného Britského království).

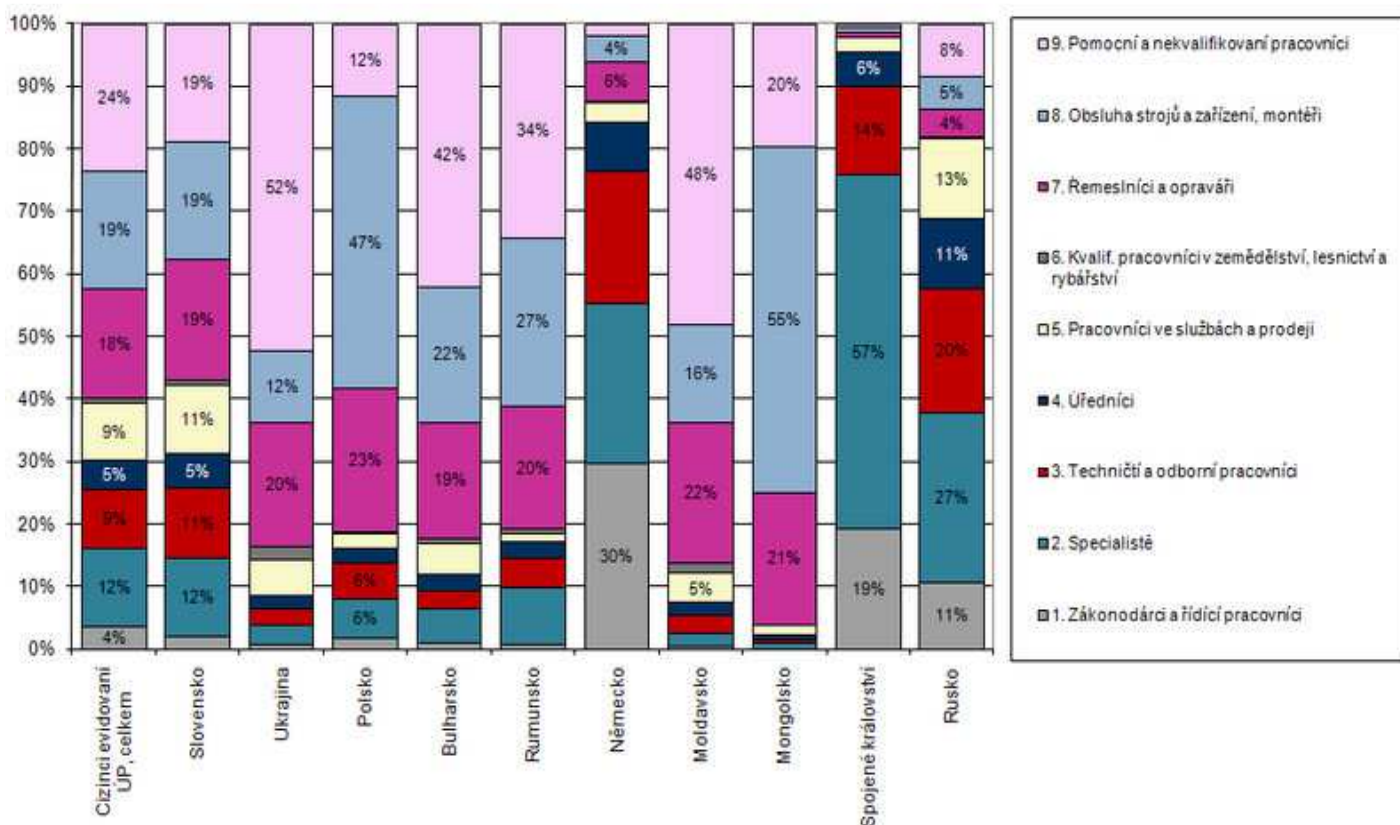
**Graf 1.1.: Cizinci se živnostenským oprávněním - nejčastější země k 31. 12. 2011**



Zdroj: ČSÚ, dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/tab/CB00458031>

Co se týká pozice zaměstnání ruských občanů v České Republice, dle evidence úřadů práce [ČSÚ, 2011b] podle Klasifikace CZ-ISCO<sup>3</sup> převažují specialisté (1059 Rusů), techničtí a odborní pracovníci (786 lidí), pracovníci ve službách a prodeji (504 lidí). Zhruba stejné zastoupení mají Rusové jako úředníci (435) a jako zákonodárci a řídicí pracovníci (423 lidí). Naopak nejméně často ruští občané pracují jako řemeslníci a opraváři (170 lidí) a jako kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství (pouhých 8 lidí). Níže uvedený **graf 1.2.** ukazuje procentní podíl ruských občanů v jednotlivých třídách zaměstnání ve srovnání s ostatními cizinci. Z grafu je jasné, že pracovní pozice Rusů jsou velice odlišná od pozic občanů Ukrajiny, Moldavska či Mongolska, kteří stejně jako Rusové patří do kategorie cizinců ze třetích zemí. U Ukrajinců a Moldavanů jsou nejvíce zastoupení pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, u občanů Mongolska převažuje obsluha strojů a zařízení. Pracovní pozice Rusů se tak spíše podobají pozicím Evropských občanů (například Německa a v menší míře i Velké Británie).

Graf 1.2.: Cizinci evidovaní ÚP podle CZ-ISCO – 10 nejčastějších zemí k 31. 12. 2011



Zdroj: ČSÚ, dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C9005AAF28/\\$File/c05t32.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C9005AAF28/$File/c05t32.pdf)

<sup>3</sup> Klasifikace CZ-ISCO je národní statistická klasifikace zaměstnání, vypracovaná na základě mezinárodního standardu International Standard Classification of Occupations (ISCO-08), jehož tvůrcem je Mezinárodní organizace práce (ILO). Systematická část CZ-ISCO je dostupná na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/53003E0008/\\$File/001110s03.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/53003E0008/$File/001110s03.pdf)

### 2.1.2 Popis Ruské diaspory, dostupný z literatury

Jak ukazují statistiky, počet cizinců v ČR každoročně narůstá, navzdory světové ekonomické krizi a zprísněné státní migrační politice. V souvislosti s tímto faktem v posledních letech vzniklo velké množství výzkumů, zaměřených na studium situace cizinců. Větší popularitě se těší zejména studium cizinců ze třetích zemí (hlavně občanů Ukrajiny a Vietnamů). O Ruskou diasporu vědci také projevují zájem.

#### **„Ruská komunita v České republice“**

První velký výzkum současné ruské migrace provedl v roce 1999 kolektiv Dušana Drbohlava [Drbohlav, Lupták, Janská, Bohuslavová, 1999]. Jednalo se o kvantitativní dotazníkový výzkum v Praze a Karlových Varech, kdy souběžně s kvantitativním šetřením proběhlo také šetření kvalitativní ve formě interview. Výsledky tohoto výzkumu nastínily hlavní specifické rysy ruské migrace v ČR. V souvislosti s tehdejší špatnou socioekonomickou situací v Rusku převládaly mezi ruskými migranty politické a bezpečnostní důvody příjezdu do ČR. Zvyšující se kriminalita, chudoba a nezaměstnanost v kombinaci se snižující se kvalitou života a ztrátou sociálních jistot vedly k silné migrační motivaci ruské populace. Tyto faktory měly přímý vliv na charakteristické znaky a strukturu ruské migrace v ČR. Ruští migranti pocházeli především ze vzdělané a movitější vrstvy ruské společnosti. Hlavním emigračním regionem byla Moskva. Ruská komunita se distancovala od majoritní společnosti, a nutno podotknout, že tato separace vycházela z iniciativy samotných ruských migrantů. Vyčleňování se z majoritní populace bylo nejvíce patrné v Karlových Varech, kde docházelo k ekonomické a dokonce k prostorové segregaci ruské migrace. Nedůvěřivost a uzavřenost ruské komunity vůči majoritní populaci pramenily nejspíše z hořké zkušenosti se sociálně a ekonomicky nezdravou situací v Rusku. Nedůvěřivost a uzavřenost Rusů potvrzovala také relativně nízká úroveň znalosti českého jazyka a jejich nezájem se jakkoliv účastnit českého veřejného života a také krajanských aktivit. Zajímavým rysem ruské migrace je také její vnitřní roztržitost a rodinný charakter. Vliv příbuzenství a sociálního kapitálu je důležitý v celém procesu migrace a adaptace ruských migrantů. Zaměstnávání a podnikání Rusů se dělo ve velké míře v rámci krajanských sítí.

#### **„Pražští Rusové“**

Dále zajímavé poznatky o ruské migraci poskytuje článek Michala Janíčka o pražských Rusech [Janíčko, 2012]. Tento článek uvedený v časopisu „Naše společnost“ představuje výsledky výzkumné sondy provedené v roce 2010. Jednalo se o kvantitativní dotazníkové šetření uskutečněné mezi Rusy žijícími v Praze a okolí. Autor sice sám přiznává nízkou

reprezentativitu výzkumu, přesto získané informace mohou být užitečné při určování specifických rysů ruské migrace. Návratnost dotazníku byla poměrně nízká, což ale autor očekával. Na začátku článku se autor věnuje popisu sociálně-ekonomického vývoje v Rusku v posledních 20 letech. Mluví o společensko-ekonomickém rozkladu, který potkal Rusko po roce 1989. Stejně jako Drbohlav a kolektiv pokládá následky tohoto období, kdy došlo k socioekonomickému poklesu za úrodnou půdu pro rozkvět kriminality a asociálního chování. Ani po roce 1999, kdy došlo ke zlepšení ekonomických ukazatelů, nevidí autor pozitivní perspektivu ve vývoji ruské společnosti. Upozorňuje na prohlubování sociálních nerovnosti a velký význam stínové ekonomiky spolu se stále rostoucí zločinností. Konstatuje, že emigrace z Ruska od konce 90. let sice trochu zeslábla, nabyla přesto závažného a velmi smutného rysu, totiž nárůstu vysoce vzdělaných vystěhovalců. Z výsledku jeho výzkumu vyplynulo, že vzdělanostní úroveň ruských migrantů je velmi vysoká, stejně jako jejich ekonomická kondice. Janíčko také zjistil, že ohledně regionu původu ruských migrantů došlo ke změně. Nyní je regionální variabilita původu ruských migrantů mnohem širší, než v roce 1999, kdy polovina pražských Rusů pocházela z Moskvy. Autor to připisuje změnám, kterými prošla ruská společnost v posledních letech. Značná část dnešních pražských Rusů pochází ze střední vrstvy, která se v Rusku ustálila patrně díky obratu v ekonomickém vývoji země. Respondenti sice uvedli, že se situace v Rusku změnila, přesto se svého rozhodnutí migrovat nevzdali. K některým pozitivním změnám ale došlo. Motivace ruských migrantů získala pozitivnější nádech- nyní jsou (slovy M. Janíčka) spíše „tažení“ do ČR, než „vyhánění“ z Ruska. Dalšími faktory, které pomáhají tomuto procesu „vtahování“ Rusů do Česka jsou zdejší vyšší životní úroveň, jazyková blízkost a rostoucí ruská etnická ekonomika spolu s rozvinutou ruskou infrastrukturou, kterou si během doby stihla vytvořit ruská diaspora. Poměrně silná pouta na Rusko a uchování si své kulturní svébytnosti jsou dalšími zjištěními, která vyplynula z výzkumu. Spíše než začleňování do české společnosti, se Rusové snaží o uchování silných vazeb na Rusko, například prostřednictvím volby ruských přátel, ruských partnerů a partnerek. Přesto však respondenti tohoto výzkumu také vykazují určité integrační tendence. S delším trváním pobytu a zlepšením se v českém jazyce roste také míra otevřenosti a vstřícnosti k majoritní společnosti.

### **„Ruská diaspora v České republice“**

Další zajímavý výzkum, který rozšiřuje poznatky o ruské migraci, provedl Karel Sládek v rámci projektu<sup>4</sup> Centra pro studium migrace. V roce 2010 pak vyšla monografie pod

---

<sup>4</sup> Projekt IAA708280901 – „Role náboženství křesťanských a muslimských migrantů ve vztahu k liberálnímu státu“ (2009-2011, AV0/IA)

názvem „Ruská diaspora v České republice. Sociální, politická a religiozní variabilita ruské migrace“, která představuje výsledky tohoto výzkumu. Výzkum se prováděl prostřednictvím rozhovorů se 27 příslušníky ruské skupiny. Vzorek respondentů byl pestrý a zahrnoval představitele různých sociálních vrstev a migračních vln. I v tomto případě se objevila nedůvěřivost a neochota ze strany ruské menšiny se účastnit výzkumu. První část monografie sleduje existenciální situaci a socioekonomickou variabilitu ruské migrace. Z výsledku výzkumu byla zjištěna rozdílnost migračních motivů a názorů mezi ruskými migranty dle období jejich migrace, tzv. migračních vln. Představitelé jednotlivých ruských migračních vln se lišili jak ve svých motivech a okolnostech migrace, tak i v pohledech na současné Rusko a ruskou společnost. Část příslušníků ruské diaspory se dále také rozděluje dle sociálního statusu, úrovně vzdělání a výše materiálního zabezpečení. Tímto se utvářejí jednotlivé uzavřené komunity s vlastními zájmy, názory na vztahy s majoritní společností, a s vlastními specifickými adaptačními strategiemi. Vzájemné vztahy mezi jednotlivými komunitami jsou spíše chladné. Část ruských migrantů se tedy soustřeďuje na vztahy ve své vlastní izolované komunitě žijící vlastní subkulturou. Jako příklad by mohla sloužit skupina movitějších Rusů. Mnozí příslušníci této skupiny neumějí česky a nehledají kontakty s jinými komunitami svých krajanů a s členy majoritní populace. Vzhledem ke své ekonomické zajištěnosti si utvářejí vlastní adaptační strategie. Tyto strategie spočívají v udržení jejich původního sociálního statusu a zajišťování vnitřní ochrany této původní identity, kterou si přejí držet izolovanou od identity majoritní populace. Respondenti v tomto výzkumu se shodli na tom, že projevy rusofobie stále mají zastoupení v názorech české společnosti.

Výsledky kvalitativního výzkumu poté byly ověřovány pomocí kvantitativního šetření prostřednictvím internetových dotazníků. Účastníci internetové ankety reprezentovali postoje specifické skupiny vzdělaných a movitějších ruských migrantů, kteří se chtěli aktivněji angažovat a představovat své názory. Z hlediska jejich postavení na trhu práce většina dotázaných uvedla, že přes počáteční problémy našla uplatnění ve svém oboru. Co se týká otázky jednoty, tu se potvrdila rozdrobenost ruských organizací a nejednotnost ruské diaspory.

## **2.2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA MIGRACE A INTEGRACE CIZINCŮ NA TRH PRÁCE**

### 2.2.1 Teoretický rámec migrace

Pojmem mezinárodní migrace se rozumí pohyb osob za státními hranicemi vymezenou oblastí, který je spojený s dlouhodobým či krátkodobým pobytem (změnou bydliště) na území jiného státu.

Aktéry migrace- migranty lze nahlížet jako na imigranty a emigranty. Emigrantem je člověk v okamžiku, kdy opouští svou vlast, a v momentu, když vjíždí do cizí země za účelem trvalého usazení se, je imigrantem. Pohnutky člověka k migraci jsou různorodé, ale ekonomicky motivována migrace je dle J. Schrotha a R. Stojanova globálně hlavní částí migračních toků [Schroth, Stojanov, 2011, str. 72]. Výrazně přesahuje počty migrantů z politických, humanitárních a jiných důvodů. V ideálním případě je migrace přínosná jak pro migranta, tak pro zemi jeho původu a pro hostitelskou společnost [Rákoczyová, Trbola, 2009, str. 14]. Pracující cizinci jsou pro hostitelskou společnost ekonomickým přínosem, jelikož se podílejí na ekonomické produkci a přispívají do redistribučních státních toků. Mimo jiné jsou cizinci zdrojem lidského kapitálu určeného jejich vzděláním, znalostmi a schopnostmi.

V současné době neexistuje jednotná a univerzální teorie migrace, jelikož tento jev je široce obsáhlým a komplexním procesem. Z nejrůznějších migračních teorií lze vyčlenit dvě hlavní tendence čili přístupy k migraci - ekonomický a sociologický. Mezi teorie zastávající ekonomické hledisko patří teorie využívající neoklasickou ekonomii, nové ekonomické teorie, teorie segmentovaného trhu práce a teorie světových systémů. Teorie zastávající sociologické čili neekonomické hledisko se zabývají sociologickými a sociopsychologickými aspekty migrace (teorie migračních sítí, Teorie migračních sítí a transnacionálního prostoru, teorie kumulativní přičinnosti, teorie klientské politiky a „antipopulistická norma“ [Baršová, Barša 2005]). Jak ekonomické, tak sociologické migrační teorie objasňují mimo jiné, proč dochází k pracovní migraci a jak jsou následně pracovní místa v hostitelských společnostech obsazována zahraniční pracovní silou.

Já se ve své práci opírám o **teorii segmentovaného trhu** navrženou P. B. Doeringerem a J. M. Piorem [1971]. Základním kamenem této teorie je rozdělení pracovního trhu cílové země na dva sektory: primární a sekundární. **Primární sektor** je vyhrazen pro domácí populaci: pro kvalifikované jedince, kteří setrvávají na stabilních dobře placených pozicích s perspektivou růstu. Přistěhovalci a členy jiných menšin získávají práci zejména na **sekundárním sektoru**, který se vyznačuje fyzicky namáhavou a špatně placenou prací bez garancí a perspektiv. Toto jim ztěžuje využití jejich lidského kapitálu a brání tímto jejich plné integraci na pracovním

trhu. Massey [2005] dokonce mluví o **terciálním sektoru trhu**. Pracovní místa na tomto sektoru jsou automaticky přiřazována migrantům, a to zejména kvůli nízké atraktivitě pro domácí pracovní pracovníky. Teorie polemizuje s populárním push-pull modelem, který vznikl v 19. století a následně ovlivňoval migrační teorie vznikající ve 20. století.

Mezinárodní migrace dle teorie segmentovaného trhu není důsledkem působení push-faktorů (vypuzujících) ve vysílajících zemích. Znamená to, že nízké platy, nezaměstnanost a celková špatná finanční situace v zemi není faktorem, který ovlivňuje rozhodování jedince emigrovat ze země. Špatné ekonomické podmínky totiž působí na všechny členy dané společnosti ve více méně stejné míře, přesto emigrovat se rozhodne jen určitá skupina členů této společnosti. Rozhodujícím faktorem pro přijetí rozhodnutí emigrovat jsou pull-faktory (přitahující) čili poptávka po zahraniční pracovní síle v rozvinutých společnostech. Poptávka po zahraničních pracovnících v těchto zemích vzniká dle D. S. Masseyho [Massey a kol., 1993] ze 4 důvodů:

- a) Strukturální inflace: mzdy ne vždy odpovídají situaci mezi nabídkou a poptávkou. Často kvůli působení institucionálních mechanismů odpovídají hierarchii či prestiži které od nich lidé očekávají. Musí být tedy zvyšovány v souladu se společenskými očekáváními. Alternativním řešením je zájem o migranty, kteří obvykle souhlasí s prací za nižší mzdu.
- b) Motivační problémy: člověk nepracuje jen kvůli příjmu, nýbrž i kvůli udržení svého společenského statusu. Cizince ale nejčastěji zajímá právě příjem a proto se spokojí i s nižším statusem. Svou identitu totiž nespojuje se sociálním postavením v cizí zemi, protože těžiště jeho zájmů je stále v zemi původu. Z tohoto důvodu nepocítuje demotivaci jako domácí zaměstnanci.
- c) Ekonomický dualismus: dualita pracovních trhů vychází z duality mezi prací a kapitálem. Kapitál je fixním výrobním faktorem, zatímco pracovní síla je faktorem variabilním. V případě nízké poptávky vlastník kapitálu nese ztráty, proto kapitálově náročná výroba se používá v případě stabilní poptávky. Zaměstnanci na kapitálově náročném primárním sektoru dostávají stabilní, kvalifikovanou práci, dobré vybavení a zvláštní školení, protože se předpokládá, že v této náročnější na znalosti práci setrvávají. Společnosti sekundárního sektoru jsou často vytlačovány konkurencí, mají nižší ziskové marže a nemají prostředky na placení vysokých mezd. Zaměstnanci tohoto sektoru, který je náročný na práci se vyznačují flexibilitou a nahraditelností.
- d) Demografie a nabídka práce: historicky se poptávka po pracovnících, kteří jsou ochotni pracovat za nízké mzdy v nestabilním prostředí byla pokrývána ženami a teenagery. V rozvinutých společnostech se ale tyto dva zdroje pracovní síly postupně zmenšily díky socio-demografickým trendům. Tyto faktory způsobují nesoulad mezi

poptávkou a nabídkou na pracovním trhu, kterou vyrovnává právě zahraniční pracovní síla.

Teorie segmentovaného pracovního trhu tedy vnímá mezinárodní pracovní migraci jako důsledek ekonomické globalizace. V současné době globalizace vede ke vzniku nových vzorců segmentace na trhu práce. Dalším významným zdrojem segmentace je stále sílicí vliv náborových strategií zaměstnavatelů, který je dán rostoucí nabídkou pracovní síly, což se také projevuje hlavně na sekundárním pracovním trhu [Pořízková, 2010, str. 16]. Minusem dané teorie je ignorace toho faktu, že migrační toky se odehrávají také v rámci sociálních interakcí. Tato teorie má tendenci předpokládat, že zaměstnanci jaksi „automaticky“ vstupují do určitých povolání či odvětví, aniž by zjišťovali sociální interakce, které pracovní pozice obklopují. Tento nedostatek v objasnění jevu migrace řeší **teorie migračních sítí**. Migrační sítě migrantovi umožňují snáze překonávat překážky v migraci a vytvářet si vhodné životní podmínky v cílových zemích, jak s ohledem k ekonomické činnosti, tak k bydlení, apod. Migrační sítě určité skupiny cizinců přitom mohou dosáhnout takových rozměrů, že se sami stávají pull-faktorem, který láká jejich krajany právě do této dané cílové země. Teorie migračních sítí dále souvisí s konceptem sociálního kapitálu. Sociální kapitál představuje společenské a symbolické pouto mezi krajany v podobě solidarity a reciprocity. A. Baršová a P. Barša zdůrazňují důležitou roli teorií založených na studiu migračních sítí. Objasňují totiž samotný proces migrace, zatímco jiné teorie vysvětlují důvody migrace [Baršová, Barša, 2005, str. 275].

### 2.2.2 Integrace cizinců na pracovní trh hostitelské společnosti

Integrace v obecném smyslu znamená sjednocení, včlenění, zařazení nižší části ve vyšší celek [Horáková, 2001, str. 5]. V tomto smyslu tedy integrace předpokládá existenci strukturovaného celku, jehož části jsou ve funkčním spojení. Společenskou integraci cizinců proto lze definovat jako proces včleňování nově příchozích lidí do již existujícího společenského celku, který má vytvořenou strukturu, vykazuje určitou míru koherence a jednání jeho členů se řídí určitými pravidly [Horáková, 2001, str. 6]. Tento proces může být úspěšný pouze v případě, že hostitelská společnost je ochotna nové členy přijmout, a to za předpokladu, že se cizinci chtějí stát součástí této společnosti, sdílet její hodnoty a normy. Současná česká legislativa definuje integraci jako proces začleňování cizinců do společnosti, kterého se účastní nezbytně jak cizinci, tak majoritní společnost [Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců, str. 18]. Cílovou skupinou politiky integrace cizinců jsou občané třetích zemí (tj. zemí mimo Evropskou unii, Evropský hospodářský prostor a Švýcarska) pobývající legálně na území Česka. Ve výjimečných případech se mohou do cílové skupiny (jako



doplňková cílová skupina) zahrnout občané zemí EU. Do cílové skupiny Koncepce integrace cizinců nepatří žadatelé o mezinárodní ochranu či osoby, jimž byla mezinárodní ochrana udělena. Za klíčové předpoklady úspěšné integrace cizince do přijímající společnosti jsou obvykle považovány: znalost jazyka přijímající země, ekonomická soběstačnost, orientace cizince ve společnosti, odpovídající bydlení a jeho schopnost navazovat vztahy s příslušníky majority [Rákoczyová, Trbola, Vyhlídal, Kofroň, 2007, str. 99]. Nutno podotknout, že integrační proces nikdy není završen, je to neustálý pohyb. D. Drbohlav a kol. s odkazem na Heckmanna, Lachmanovou aj. popisují několik dimenzí začleňování [Drbohlav a kol, 2010, str. 91-92]:

- a) Strukturální sféra integrace představuje nabývání práv a postavení v hlavních institucích cílové země.
- b) Kulturní sféra představuje procesy, které směřují ke kulturním a behaviorálním změnám postojů jedince
- c) Sociální sféra integrace je procesem začleňování cizince do privátních sfér majoritní společnosti skrze přátelské vztahy, partnerství apod.
- d) Identifikační sféra zahrnuje subjektivní pocity sounáležitosti s členy majoritní populace

Já se ve své práci zaměřuji na strukturální a sociální sféry integrace. **Strukturální rovina integračního procesu** zahrnuje začlenění do ekonomické oblasti, především na trh práce, který obecně představuje velmi významný integrující společenský mechanismus. Do strukturální roviny integrace patří také oblast bydlení, jelikož těsně souvisí s výší a strukturou příjmů a výdajů migranta. **Sociální rovina integračního procesu** souvisí s navázáním neformálních kontaktů s členy hostitelské společnosti. V této rovině probíhá budování sociálního kapitálu migranta, který je klíčovým atributem pro jeho následující život v dané společnosti. Pokud migrant kumuluje výhradně vnitroskupinový čili etnický sociální kapitál, může docházet k vytváření bariér ve vztazích s domácím obyvatelstvem. Tyto bariéry pak mohou bránit plné integraci také do ekonomického života hostitelské společnosti, jelikož podporují vznik imigrantských ekonomik či izolaci migrantů na terciálním sektoru pracovního trhu. Integrace do ekonomického života hostitelské společnosti je náročným procesem, na který působí spousta faktorů. H. Pořízková rozlišuje celkem tři skupiny těchto faktorů [Pořízková, 2010, str. 22-29]: strukturální a ekonomické faktory, faktory podmíněné strategiemi a jednáním aktérů působících na trhu práce a faktory individuálnosti rozdílů v lidském a sociálním kapitálu.

- a) Strukturální a ekonomické faktory zahrnují působení hospodářského cyklu a také strukturu poptávky a nabídky v ekonomice dané společnosti.
- b) Faktory podmíněné strategiemi a jednáním aktérů trhu práce představují chování zejména státu a zaměstnavatelů. Patří sem pobytová a pracovní právní státní legislativa regulující okolnosti vstupu do země, a následně na pracovní trh či do podnikatelského prostředí. Dále sem patří ochota zaměstnavatelů zaměstnávat cizince vzhledem k nákladům a náročnosti, způsobené státní legislativou, ale i vzhledem k jejich osobním postojům vůči cizincům. Celková společenská atmosféra a vstřícnost vůči novým skupinám lidí totiž konstruuje názory jednotlivých členů majoritní společnosti.
- c) Lidský a sociální kapitál a individuální životní strategie zahrnují charakteristiky cizincova lidského a sociálního kapitálu, jeho ochotu učit se jazyk a také individuální motivy migrace, jelikož právě důvody migrace určují výchozí postavení cizince pro jeho následnou integraci.

Já se ve své práci zaměřuji na poslední dva zmíněné faktory, tedy na všechny 3 strany-účastníky ekonomické integrace: na stát, zaměstnavatele (jako členy majoritní společnosti) a samotného cizince. V následujících pododdílech popisuji vlivy jednotlivých účastníků, které doprovázejí proces integrace na trh práce.

#### 2.2.2.1 Státní legislativa

Cizincova snaha o ekonomické aktivity ovlivňuje výši jeho životní úrovně, a jeho profesní spokojenost či naopak frustrace pak ovlivňuje jeho celkový postoj k majoritní společnosti a tím také míru úspěšnosti jeho sociální integrace. Proto je důležité, aby stát určil spravedlivě vyvážený legislativní rámec zaměstnání, který by v první řadě podporoval pracovní uplatnění vlastních občanů, ale zároveň by neztěžoval cizincům při jejich legálních ekonomických aktivitách vstup na pracovní trh. Integraci cizinců na pracovním trhu ovlivňují také podmínky samotného vstupu do země. Tyto podmínky odrážejí ekonomickou a politickou situaci, ve které se země zrovna nachází. ČR zažila několik ekonomických a politických transformací. Jednotlivým časovým obdobím odpovídá určitá státní migrační politika. D. Drbohlav rozlišuje několik podob migrační politiky během let 1990-2008 [Drbohlav a kol., 2010, str. 69-85 a 147-149]:

- a) Migrační politika v období mezi lety 1990 až 1992

V období socialistického Československa nebyla migrace nijak výrazná. Cizinci se do Československa stěhovali zejména z rodinných důvodů. Ekonomická migrace se omezovala na státní projekty v rámci s jinými socialistickými zeměmi, kdy šlo především o dočasné stěhování učňů a dělníků. Po pádu „železné opony“ nastalo období, kdy se prolomila migrační izolace a stát narychlo vypracoval novou migrační legislativu. Rychlost vypracování této legislativy však způsobila nepromyšlené momenty a mezery v zákoně. Toto období se proto vyznačuje liberálním přístupem k migrantům, kdy stát nekladl jejich legálními pobytu téměř žádné překážky a nevěnoval pozornost jejich nelegálním ekonomickým aktivitám. Cizinci mohli žádat o vízum přímo na českém území. Toto období je zvláštní také tím, že získání trvalého pobytu bylo velmi problematické. Trvalý pobyt byl dostupný pouze pro rodinné příslušníky českých občanů a pro humanitární migranty.

#### b) Migrační politika mezi lety 1993-1998

Rozdělením Československa se Slováci stali v ČR cizinci, avšak jejich pobyt a podmínky na pracovním trhu pro ně byly značně liberálnější než u ostatních cizinců. V tomto období pokračuje liberální migrační politika předchozích let, ale objevují se některé restriktivní opatření, kterými se ČR inspirovala v restriktivní politice Evropské Unie. Kromě toho zhoršená ekonomická situace si vyžádala spolu s rostoucí nezaměstnaností také snížení počtu cizinců na pracovním trhu v důsledku obav z jejich negativního působení na ekonomiku země. Úřady práce proto od roku 1998 zaujímaly přísnější postoj při vydávání povolení k práci. V tomto období pod vlivem chystaného vstupu do EU začal boj s nelegální migrací.

#### c) Migrační politika mezi lety 1999-2002

Pokračující ekonomické problémy a růst nezaměstnanosti českých občanů vedly stát k uplatnění restriktivních opatření vůči migrantům. Především se zpřísnila pravidla pro migranty, kteří sem jeli za práci a byla zavedena vízová povinnost pro některé země (mezi kterými bylo i Rusko). Změnil se také pobytový režim. Nyní migranti museli žádat o vstupní vízum a prodloužení povolení k pobytu na českých zastupitelských úřadech nebo v zahraničí. Došlo tedy ke zrušení praxe, kdy cizinci žádali o vízum na českém území. Byly upraveny dva typy pobytu: trvalý a přechodný (bez víza vs. na základě krátkodobého nebo dlouhodobého víza). Došlo také ke zpřísnění azylového zákona, kdy se stát snažil dostat pod kontrolu zneužívání azylové procedury pro legalizaci pobytu na území ČR.

#### d) Migrační politika v období 2003-2008

V roce 2004 vstoupila Česká republika do EU, což se sebou vedlo rozdílný právní přístup k občanům třetích zemí, a občanům států EU, EHP, Švýcarska a jejím rodinným příslušníkům. Nyní o pracovní povolení a povolení k pobytu žádají pouze občané třetích zemí. Restriktivní přístup k těmto cizincům se však zmírnil. Například tím, že byl pro občany třetích zemí zaveden institut povolení k dlouhodobému pobytu, které lze získat po roce pobytu v ČR. Také se zkrátila délka pobytu potřebná pro získání povolení k trvalému pobytu z 10 na 5 let. V roce 2004 byl zaveden zákon o zaměstnávání cizinců, který vymezuje pozici migrantů na českém trhu práce, jehož celkové vyznění je vůči cizincům spíše neutrální. V roce 2008 pak byla zrušená povinnost zaměstnavatele vlastnit povolení k získávání zaměstnanců ze zahraničí, což zmírňuje náročnost administrativy při zaměstnávání migrantů.

e) Migrační politika od roku 2009

Od konce roku 2008 jsou v české migrační politice podniknuty určité restriktivní kroky, které odrážejí horší ekonomickou situaci související s globální ekonomickou krizí. V reakci na tuto situaci Česká republika přistoupila k pozastavení vydávání víz občanům některých zemí (Ukrajina, Mongolsko, Moldavsko apod.). České Úřady práce nyní monitorují situaci na pracovním trhu mnohem důsledněji. Byl také zaveden institut dobrovolných návratů cizinců neoprávněně pobývajících v České republice.

Nynější zákon vymezuje cizincům dva způsoby uplatnění se na českém trhu práce dle povahy pracovního vztahu: cizinci mohou být **zaměstnání** nebo mohou začít **podnikat**.

- 1) První způsob uplatnění se na pracovním trhu je náročnější na administrativu. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti určuje, že občan třetí země bez trvalého pobytu na území České republiky může být zaměstnán a obsadit konkrétní pracovní místo až po uplynutí určité časové doby, která má prokázat, že s ohledem na požadovanou kvalifikaci se na toto místo nenašel kandidát z řad občanů České republiky, členských států EU, EHP nebo Švýcarska. Zaměstnavatel musí podávat speciální žádost na místně příslušný úřad práce. Při posuzování této žádosti přihlíží Úřad práce k situaci na pracovním trhu a k jeho očekávanému vývoji. Pracovní místo má být v první řadě nabídnuto českým a EU uchazečům, než může být obsazeno cizincem ze třetí země. O žádosti zaměstnavatele Úřady práce rozhodují ve správním řízení, o jehož výsledku vydávají správní rozhodnutí. Rozhodnutí se vydává na časově omezenou dobu a vztahuje se pouze na zaměstnavatele, místo a druh práce, které jsou v něm uvedeny. Tento postup vzhledem ke své byrokratické a časové náročnosti může zaměstnavatele od zaměstnávání cizinců odradit. Zároveň platí, že povolení k zaměstnání nemusí být

vydáno, a to navzdory tomu, že cizinec splnil všechny náležitosti a podmínky. Tento náročný a předem nejistý způsob může tak odrazovat i cizince samotné. Česká cizinecká legislativa ale v posledních letech prochází výraznými transformacemi, z nichž některé jsou pozitivního rázu<sup>5</sup>. Například 1.1.2012 došlo ke změnám v zákonu o zaměstnanosti, a to na poli zprostředkování zaměstnávání agenturami práce. V praxi to znamená faktické zrušení možnosti agentur práce přidělovat k výkonu práce u uživatele cizince ze třetích zemí s platným pracovním povolením. Cizinci s pracovním povolením jsou nyní v pracovněprávním vztahu bezprostředně se zaměstnavatelem, u kterého svou práci vykonávají. Další pozitivní změnou je přijetí novely zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti (novelizovaný předpis č.306/2008 Sb.) s účinností od 1.1.2009, která umožňuje vydávání povolení k zaměstnání, resp. prodloužení jeho platnosti, až na dobu dvou let. Stejná novela ruší povinnost cizince předkládat potvrzení o jeho zdravotním stavu k žádosti o povolení k zaměstnání. Ale nejdůležitější a nejuvítanější změnou mezi cizinci, je změna zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, která zavádí institut ochranné šedesátidenní lhůty pro cizince, jejichž zaměstnání skončí bez jejich zavinění před uplynutím platnosti povolení k zaměstnání. Nyní cizinci mají možnost při splnění stanovených podmínek setrvat na českém území, a najít si nové pracovní místo. Dříve platilo, že ztratí-li cizinec zaměstnání, končí tím pádem také platnost jeho povolení k pobytu.

2) Začít podnikat je druhou možností pro cizince jak se uplatnit na českém pracovním trhu, a to založením živnosti či obchodní společnosti. Pořízení si živnostenského oprávnění je mezi cizinci velice populární. Důvodem pro to je přílišná liberálnost živnostenského zákona [1991], který cizince téměř nijak neomezuje. Cizinci tak mohou na území ČR podnikat za stejných podmínek jako čeští občané a občané EU, EHP a Švýcarska. Někteří cizinci toho využívají. Tato operace je relativně nenáročná a živnostenský list se tak pro některé cizince stává prostředkem pro snadnější získání povolení k dlouhodobému pobytu. Často cizinci živnostenský list ve skutečnosti ani nevyužívají a uplatňují dále své vlastní strategie integrace na pracovním trhu. V roce 2010 ale dle usnesení vlády č. 344/2010 předložilo MV ve spolupráci s jinými resorty návrh nového systému ekonomické migrace do České republiky [NSEM, 2011], který mimo jiné zpřísnil podmínky pro drobné podnikatelé-cizince. Nejdůležitější změnou je, že podnikání jako důvod vstupu a získání pobytu na území bude spojeno s podmínkou investování v České republice. Bez nutnosti investování bude pobyt za

---

<sup>5</sup> Většina z těchto transformací je uvedena v brožuře *Integrace cizinců v ČR pro rok 2009*. Dostupné na WWW: [http://www.mpsv.cz/files/clanky/6597/integrace\\_cizincu.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/6597/integrace_cizincu.pdf)

účelem podnikání v případě OSVČ možný až po 2 letech pobytu na území. Pobyt za účelem zaměstnání je nyní preferovaným účelem pobytu.

Založení obchodní společnosti (nejčastěji formou s.r.o.) nebo pořízení si již hotové společnosti, tzv. „Ready Made“ je druhou možností podnikání pro cizince v ČR. Tato možnost ale má několik bariér, které jsou málo zvládnutelné pro mnohé cizince. První bariéru představují časová náročnost a vysoké finanční náklady, spojené se založením (zejména se splácením základního kapitálu) a vedením společnosti. Druhá bariéra je legislativního rázu. Výčet legislativních kroků, potřebných pro založení společnosti je velmi obsáhlý: notářský zápis, výpisy z katastru a rejstříku trestů, nahlášení se na živnostenském či obchodním úřadě, podání návrhu u soudu, byrokracie s finančním úřadem, zdravotní pojišťovnou a OSSZ. Mnozí cizinci se proto obracejí na tzv. klientské agentury. Jsou to firmy, které za finanční odměnu poskytují služby, jako jsou podání potřebných informací, pomoc při založení firmy, zařazení nejrůznějších potvrzení a dokladů či kompletace úplného „balíčku“ dokumentů pro prodloužení pobytu aj. Pro legální fungování společnosti je potřeba dále plnit všechny legislativní podmínky, předpisy a náležitosti, které potvrdí, že společnost nemá nedoplatky na daních a na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Po splnění těchto podmínek smí cizinec žádat o pobyt za účelem podnikání, resp. o jeho prodloužení. Tyto společnosti vůbec nemusí být „funkční“, ale musí být „čisté“, tj. řádně plnit veškeré zákonem nařízené formality. Do společnosti lze zapsat libovolný počet jednatelů či společníků, cizinci tudíž rádi této možnosti využívají a často do společnosti zapisují další své krajany, kteří se tak stávají jednatelem a za určitých podmínek získávají možnost žádat o podnikatelskou vízu či o prodloužení pobytu za účelem podnikání. V posledních letech ale dochází k omezování a zvýšení kontrol těchto společností ze strany Cizinecké policie ČR.

Legislativní mechanismy, regulující vstup cizinců na český trh práce se velmi významně podílí na jejich integraci na něm. Náročnost podmínek a předpisů pro oficiální zaměstnání vede mnohé cizince k využívání jiných možností uchycení se na trhu. Cizinci, kteří se dlouhodobě potýkají s neúspěšným hledáním oficiálního zaměstnání na **primárním trhu práce**, jsou nuceni podnikat. Často se to děje zejména v rámci imigrantských ekonomik s využitím **migračních (etnických) sítí** a **sociálního kapitálu** cizince.

H. Pořízková rozlišuje několik osobních charakteristik cizince [Pořízková, 2010, str. 27-29], které ovlivňují jeho postavení na pracovním trhu: lidský a sociální kapitál, motivy migrace a vlastní strategie jednání při začleňování na pracovní trh hostitelské společnosti.

- **Cizincův lidský a sociální kapitál:** představuje cizincovu úroveň dosaženého vzdělání, jeho předchozí praxi a pracovní historii v ČR, úroveň jazykové kompetence a rozsah jeho krajanových a jiných sociálních sítí. Poslední zmíněný faktor je zvláště důležitý, a to zejména v počátcích pobytu. Dle I. Lighta [in: Smelser, Swedberg, 2005, str. 650-677] mnohé skupiny migrantů vytvářejí ekonomické strategie založené na etnických (krajanových) sítích, které překračují privátní rodinné, sousedské či přátelské vazby. Samotné ekonomické strategie migrantů, tedy volbu zaměstnání, zakládání živností či společenství v rámci krajanových sítí I. Light označuje pojmem **etnická ekonomika**. H. Pořízková nabízí jiný termín- **imigrantská ekonomika**. Tento termín je dle Pořízkové pro ČR relevantnější [Pořízková, 2010, str. 81]. Zdůrazňuje se tímto vznik této ekonomiky právě v kontextu migrace, tedy s ohledem na sdílené zkušenosti příchodů a usídlení se v cizí zemi. Imigrantské ekonomiky dvojnásobným způsobem ovlivňují lidský a sociální kapitál migranta: nabízí migrantům možnost využít jejich lidský kapitál, který širší společnost ignoruje, a také zintenzivňuje a rozšiřuje migrantův sociální kapitál, prostřednictvím vytváření „multiplexních“ vazeb. [Greve, Salaff, 2005]. Informace o pracovních pozicích či o vhodných kandidátech na pracovní pozice v imigrantské ekonomice putují zpravidla unikátními kanály těchto „multiplexních“ vztahů, které jsou pro osoby z vnějšku uzavřené. Výhodou imigrantských ekonomik tedy je, že podporují přístup k pracovním či podnikatelským příležitostem. Další výhodou je důvěrnost vztahů v etnických podnicích, která ale často svádí k práci pouhou dohodou. Navíc práce v imigrantské ekonomice neznamená vždy znevýhodnění- migranti v etnických podnicích mohou vydělávat více, než jejich kolegové na primárním pracovním trhu.
- **Motivy k migraci a okolnosti příjezdu do cizí země** také ovlivňují následnou sociální a ekonomickou integraci. Například výchozí postavení migrantů dobrovolně opouštějících vlast se značně liší od postavení těch, kteří migrují z humanitárních či bezpečnostních důvodů. Dobrovolný migrant se zpravidla na migraci dobře připraví, nakumuluje finanční kapitál, zjistí si veškeré informace.
- **Cizincovy vlastní strategie jednání na pracovním trhu a jeho životní etapa** mají vliv na jeho postavení na hostitelském trhu práce. Dočasní migranti, matky s malými

děťmi a studenty obvykle neaspírují na kvalitativně lepší a stabilnější pozice [Pořízková, 2010, str. 29]. Způsobem zlepšení pozice je rekvalifikace či vzdělávání, které ale podstatně omezuje nízká úroveň jazykové kompetence, jejíž zvýšení zpřístupní lepší pracovní vyhlídky a možnost rekvalifikace. Naopak strategie využití specifických jazykových a kulturních znalostí mohou migrantům poskytovat výhodu před domácími pracovníky.

### 2.2.2.3 *Postoje majoritní společnosti*

Dle B. Tollarové [in: Šanderová, 2007, str. 74] pozice cizince ve společnosti není daná pouze typem jeho pobytu, ekonomickou aktivitou a sociálním životem, ale i tím, jak ho přijme majorita. Podle nejčerstvějších statistik má česká veřejnost vůči cizincům negativní až xenofobní postoje [CVVM, 2012]. Více než polovina dotázaných si myslí, že cizinci představují v měřítku celé republiky problém. Pokud jde o názory na konkrétní národnostní skupiny žijící v ČR, některé národy ze skupiny cizinců ze třetích zemí obsazují ty nejnižší příčky [CVVM, 2013a]. Rusové se nacházejí v dolní polovině tabulky preferencí, stejně jako jiní občané třetích zemí (Vietnamu, Číny a Ukrajiny). Dotázaným byla předložena sedmibodová škála, vycházející z tradiční Bogardusovy škály, kde extrémy znamenaly „velmi sympatičtí“ (1) a „velmi nesympatičtí“ (7). Rusové zde dosáhli průměru 4.07. Nutno podotknout, že přibližně stejného průměru Rusové dosahovali také před 5 a 10 lety [CVVM, 2007]. Dle jiné statistiky [CVVM, 2013b] se ukázalo, že 81% Čechů zastává názor, že levná zahraniční pracovní síla ohrožuje zaměstnávání domácího obyvatelstva, a 69% Čechů si myslí, že migranti mají obsazovat místa, o které čeští uchazeče nemají zájem.

Dle statistik lze usoudit, že česká veřejnost je vůči cizincům spíše opatrná, a vůči občanům třetích zemí dokonce výrazně negativní. Tyto negativní postoje ovlivňují celkovou atmosféru ve společnosti, čili jak to nazývá P. Klvačová „*otevřenost vůči novým skupinám lidí*“ [Klvačová, 2006, str. 11]. Těmito postoji a reakcemi na nově příchozí společnost vytváří podmínky jejich sociálního začlenění [Pořízková, 2008, str. 7]. Nevraživost vůči migrantům u členů české populace narůstá v období ekonomických krizí a recesí. V tomto období je dle většiny Čechů potřeba důrazné kontroly vstupu na pracovní trh. Ale i během ekonomicky klidnějších období se migranti potýkají s nevěrou a nedůvěrou v mnoha formálních a neformálních jednáních. Hledání nebo působení v zaměstnání je formálním jednáním, i tu se objevují předsudky a stereotypní představy. Jedním z významných zdrojů předsudků jsou dle obou výše zmíněných autorek politické či historické události a média. Média udržují negativní obraz o cizincích a tím do značné míry podporují uzavřenost společnosti vůči



migrantům. Také přispívají k citlivosti migrantů na všechny negativní projevy či projevy uzavřenosti ze strany členů majoritní populace. Předsudky tedy mohou u českých zaměstnavatelů způsobovat určitou předpojatost a nedůvěru vůči migrantům. Kromě toho, od zaměstnávání cizinců je odrazuje také náročná administrativa.

B. Tollarová [in: Šanderová, 2007, str. 75] konstatuje, že společnost vyžaduje „normálnost“ cizinců a dává jim to najevo v rámci komunikace. Cizinci tyto požadavky vnímají a uchopují je jako normy, jimiž se snaží řídit. Sami však je považují často za nesplnitelné. Přesto, že se chtějí začlenit do majoritní společnosti, jsou i nadále od ní oddělení jakožto „ne-stejní“ a tudíž „ne-normální“. Od cizinců se v první řadě čeká, že bude poslušnost a dodržování zákonů, hlavně těch, které se týkají legální ekonomické aktivity. Zaměstnání je tedy normou, přesto je pro cizince těžké jej získat (jak z důvodů administrativních bariér, tak pro odmítání zaměstnávat cizince). Po absolvování všech administrativních kroků a využití vlastních integračních strategií, zkrátka po více či méně úspěšném vstupu na český trh práce vyvstává před cizinci další otázky: vztahy na pracovišti, mobilita na pracovním trhu či naopak udržení si své stávající pracovní pozice, a pro některé cizince i bolestivá sociální a pracovní exkluze.

- **Důsledky identifikace jedince jako cizince**

Cizí státní příslušnost je sociálně diskvalifikujícím znakem, který ovlivňuje jak formální, tak i neformální sféry života migrantů. Jelikož se ve své práci zabývám sférou zaměstnání cizinců, která patří k formálním strukturám společnosti, bude tato část věnovaná právě vztahům migrantů s formálními institucemi. Při tom se opírám o text Blanky Tollarové [2006], ve kterém uvádí výsledky svého výzkumu praktických potíží migrantů, vyplývajících z toho, že je člověk v ČR cizincem. Z výzkumu B. Tollarové vyplynulo, že se formální jednání začíná komplikovat ve chvíli, kdy se zjistí, že je člověk cizincem. Přitom nejde o situace, kdy odlišné zacházení s cizincem předpokládá zákon, nýbrž o situace, kdy je člověk za cizince označen aniž by odlišné zacházení s ním jakožto cizincem bylo zakotveno v nějaké formální normě. Identifikace cizince probíhá zpravidla vždy v prvním okamžiku setkání. Právě v tomto okamžiku se rozhoduje, jaký důsledek bude mít pro člověka označení za cizince. Autorka uvádí několik nejčastějších důsledků tohoto označení:

- Prvním důsledkem označení za cizince je **odmítnutí pokračování v komunikaci**. Přitom složitější je to pro cizince, když jedná s protějškem telefonicky. V telefonické komunikaci se člověk prezentuje pouze svým hlasem, jazykem a přízvukem. V telefonu nelze přebít cizí přízvuk jinými lidskými kvalitami, proto je výsledek telefonického jednání většinou negativní.

- Druhým důsledkem je **změna podmínek vyjednávání**. Zhoršení podmínek a zvýšení požadavků vůči cizinci je běžné například v situacích, kdy si cizinec hledá práci nebo podnájem.
- Třetím důsledkem je **změna chování vůči cizinci**. Jde například o ochladnutí komunikace či o omezení její spontánnosti. Někdy dokonce protějšek má potřebu zdůraznit, že je člověk cizinec, a tímto legitimizovat své odlišné chování vůči němu.

Nutno podotknout, že tyto důsledky označení za cizince existují také v neformálních vztazích. Jsou spojeny s prvotní bariérou, jejíž překonání obvykle vede k normalizaci vztahů mezi cizincem a členem majoritní společnosti.

Někdy se ale prvotní bariéra překonává velmi obtížně. Například při hledání zaměstnání. Nezáměr o kvalifikaci a znalosti a odsouzení hned od začátku je ze strany zaměstnavatelů dostatečně častou reakcí.

- **Role přízvuku**

Pobytový status, vzhled a úroveň znalosti jazyka určují, do jaké míry bude člověk považován za cizince. Pokud se jedná o pobytový status, který se s délkou pobytu mění, a vzhled, který například ruského občana neprozradí, naopak znalost jazyka je tím největším problémem. Nejen z důvodu, že málokterý cizinec dokonale ovládne češtinu, ale také proto, že přízvuk obvykle prozradí původ cizince. Tollarová [2006, str. 34] upozorňuje na důležitost role přízvuku. Zařazování migrantů do kategorií „východní“ a „západní“ je dle výsledků některých výzkumů běžná praxe českých občanů [Grygar, Čaněk, Černík, 2006, str. 35]. Pomocí přízvuku je cizinec rozpoznán a je s ním zacházeno jako s cizincem. Pro cizince z podkategorie migrantů ze zemí bývalého Sovětského svazu může jejich charakteristický „východní“ přízvuk znamenat do jisté míry stigma.

### 3 METODOLOGIE

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní strategii. Důvodem pro to je získání komplexního pohledu na výzkumný problém. Jde mi především o jedincovu subjektivní deskripci a prožívání situace, o jeho subjektivní hodnocení své pozice na trhu práce.

Jako techniku sběru dat jsem použila verbální techniku dotazování, přesněji polostrukturovaný rozhovor s návodem. Tuto techniku jsem zvolila z toho důvodu, „že se skutečně dostane na všechna pro tazatele zajímavá témata.“ [Hendl, 2008, str. 174] Návod [viz Příloha č. 1] pomáhá udržovat zaměření rozhovoru, ale zároveň dává informátorovi možnost uplatnit své vlastní perspektivy a zkušenosti. Toto může přispět k odhalení nových témat, probádání problematiky do hloubky. Otázky budu pokládat v určitém logickém pořadí pro získání podrobného popisu respondentova života v jeho vybraných aspektech. To pomůže zformovat jasnější obrázek jeho životního vývoje a změn.

Výběr vzorku probíhal účelově, tj. s ohledem na výzkumný problém. Vzorek byl tvořen dle pravidla graduální konstrukce vzorků, což znamená, že „nebyl vytvořen v momentě, nýbrž byl v souladu s cirkulární logikou v průběhu sběru dat a jejich analýzy stále rozšiřován a redefinován“ [Švaříček, Šedová, 2007, str. 73]. Při konstruování vzorku jsem tedy brala ohled na to, aby jeho rozšiřování se zakládalo na různorodých zkušenostech informátorů s ekonomickou činností v ČR. Kriteřiem pro výběr informátorů bylo vysokoškolské vzdělání a občanství Ruské federace. Přitom nezáleží, kde a kdy člověk absolvoval vysokou školu. Jde mi především o zjištění, jak se informátor uplatňuje na českém trhu práce jakožto vzdělaný občan Ruska. Dalším důležitým kriteřiem pro výběr informátorů je minimální délka pobytu v ČR jeden rok, jelikož osoba, která se zdržuje v ČR jeden rok a déle je státní legislativou považována za „residenta“, na kterého se vztahuje státní migrační politika. Celkový počet dotazovaných je 8 lidí: 6 žen a 2 muži. Informátoři jsou vysokoškolsky vzdělání občané Ruské federace ve věku od 25 do 57 let s dobou pobytu v Čechách od 2 do 21 let. Níže uvedená tabulka pomůže ilustrovat jednotlivé případy. V závorkách je uveden věk informátorů.

| Délka pobytu v Česku | Zaměstnaný<br>Zaměstnaná | Podniká nebo je „zaměstnan/a“ na živnostenský list | Podniká (s.r.o.) |
|----------------------|--------------------------|--|------------------|
| 2 roky               |                          | Jana (50)  |                  |
| 2.5 roku             | Marie (34)               |  | Eugenie (45)     |
| 3 roky               |                          | Angelika (35)                                      |                  |
| 4 roky               |                          |  | Anna (40)        |
| 7 let                | Lena (25)                |  |                  |
| 17 let               |                          |  | Maksim (57)      |
| 21 let               |                          |  | Vasiliy (47)     |

Větší ochotu účastnit se rozhovoru projevovaly ženy. Všechna jména informátorů byla zaměněná za pseudonymy. Každý z informátorů podepsal informovaný souhlas [viz Příloha č. 2] ve dvou exemplářích. Rozhovory probíhaly v Praze, v období od 20.5.2013 až 3.6.2013. Všechny rozhovory na výslovné přání informátorů probíhaly v ruštině. Tento fakt považuji za výhodu, jelikož komunikace v mateřském jazyce dovoluje člověku volně vyjadřovat své myšlenky a pocity, a celkově usnadňuje jeho uvolnění se a navázání důvěry se badatelem. Použité úryvky rozhovorů poté byly mnou přeloženy do českého jazyka.

Sběr a analýzu dat jsem prováděla současně, a to z toho důvodu, že samotná povaha kvalitativního výzkumu vítá tento postup, jelikož umožňuje pomocí přepisu a analýzy předchozího podchytit nedostatky a případné chyby a vyvarovat se jich v následujících rozhovorech. Přepis rozhovoru probíhal na základě transkripční konvence Alicji Leix [2003]. Tento návrh transkriptu je určen pro využití ve výzkumech v oblasti sociálních věd, kdy se analyzují data získaná nahráváním mluvené řeči. Tato transkripční konvence neslouží pro hlubší lingvistickou analýzu. Naopak je určena pro využití ve společenských vědách lidmi bez většího lingvistického vzdělání. Jde o systém poznámek s odpovídajícími symboly, jejichž použití je podrobně vysvětleno. Navrhované symboly a konvence jako celek jsou jednoduché a srozumitelné i pro lidi bez lingvistické přípravy.

Kódy a poznámkování se tvořily na základě segmentace textů rozhovorů. Dalším krokem byla deskriptivní analýza, která představuje popis jevů a jejich případné vysvětlení. Výsledná kódovací kniha se skládala z komentovaných přepisů 8 rozhovorů a obsahovala 30 kódů.

Tento výzkum charakterizují nízká reliabilita a vysoká validita. Jestliže se výzkumník ztotožňuje se zkoumanou skupinou respondentů, mohlo by to ovlivnit celý výzkum a učinit ho nevěrohodným. V tom vidím největší problém, jelikož já jakožto příslušník zkoumané skupiny cizinců bych mohla interpretovat data z hlediska svých zkušeností, nikoli informátorů. Abych se toho vyvarovala, neustále jsem se reflektovala. Daný výzkum je subjektivní, což znamená, že se zakládá na osobních pocitech respondentů, tudíž nejde předpovědět jeho výsledky. Abych podpořila důvěryhodnost daného výzkumu, vybírala jsem rozmanité a zkušenostně bohaté případy. Během interpretace dat jsem uvedla přímé citace, které ospravedlňují správnost badatelova uvažování.

V průběhu rozhovorů ale i během celého výzkumu jsem dbala o etickou stránku. Každý rozhovor se prováděl poté, co byli informátoři informováni o povaze a cílech výzkumu a způsobu záznamu. Potom následovalo uzavření písemného informovaného souhlasu. Informátoři byli ubezpečeni o anonymitě veškerých údajů, které by mohly vést k jejich identifikaci. Účast ve výzkumu byla dobrovolná. Informátoři měli možnost od své účasti kdykoliv během výzkumu ustoupit. Výzkum se prováděl dle zásad Listiny základních práv a svobod, zejména v souladu s jeho 1., 3., a 10. článkem. Zvolila jsem deontologický etický model, který se zabývá bezprostředně právy účastníků výzkumu [Švaříček, Šedová, 2007, str. 49]. Je založen na Kantově kategorickém imperativu, jehož základem je rozhodování dle pevných zásad a povinnosti jedince.

## 4 EMPIRICKÁ ČÁST

### Profesní uplatnění ruských migrantů na českém trhu práce

Otázka uplatnění ruských migrantů – vysokoškoláků na českém trhu práce je ústřední pro předkládanou studii. Táži se, jak informátoři reflektují své profesní potenciality na straně jedné a jejich uplatnění na straně druhé. Zajímá mne, jak vysokoškolsky vzdělaní migranti z Ruska uvažují o okolnostech, kterým jsou vystaveni, stejně jako o strategiích které volili a volí. Toto vše pak chápu jako výpověď o tom, jak vnímají svoji pozici na českém trhu práce, resp. v rámci české společnosti.

#### 4.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY

Angelika (35), vdaná žena. S manželem a 4letou dcerou žije v Čechách přes tři roky. Je specialistkou v oboru ekonomika a management. V ČR je „zaměstnána“ na živnostenský list jako vedoucí oddělení opticko-technické kontroly na skladě elektroniky.

Anna (40), vdaná žena. S manželem a 15letým synem žije v ČR okolo 4 let. Majitelka dvou vysokoškolských diplomů: v oboru zubní lékařství a v oboru ekonomie. V Čechách vlastní zubní ordinaci, kde zároveň působí jako lékař-stomatolog.

Eugenie (45), rozvedená žena. Do Čech přijela před dvěma a půl roky se svou nyní 14letou dcerou. Pracuje jako vedoucí účetní ve své společnosti, kterou teprve rozjíždí.

Jana (50), vdaná žena. S manželem a 14letým synem žije v Čechách něco málo přes 2 roky. Je absolventkou dvou vysokých škol a je specialistkou v oboru managementu a v oboru filologie. V Čechách momentálně podniká na základě živnostenského oprávnění jako průvodce pro ruské a německé turisty.

Marie (34), svobodná a bezdětná žena. Do ČR přijela před dvěma a půl roky. Je lékařem-stomatologem. Momentálně čeká na rozhodnutí Úřadu práce o povolení k zaměstnání ve svém oboru, přesto svou práci vykonává dále, aby si vydělala.

Maksim (57), rozvedený muž. V Rusku má dospělého syna. V Rusku vystudoval vysoké učení vojenské a je majorem ruských protivzdušných raketových vojsk. V Čechách žije přes 17 let. Před mnoha lety získal povolení k trvalému pobytu na území ČR. Nyní v Čechách vlastní dvě komerční společnosti a zároveň vede jednu veřejnou organizaci.

Lena (25), vdaná, bezdětná žena. V Čechách absolvovala filiálku ruské vysoké školy v oboru cestovní ruch. Nyní je oficiálně zaměstnána v ruské cestovní agentuře. V ČR žije přes sedm let. Díky sňatku s cizincem, který má v Čechách trvalý pobyt, před čtyřmi roky také získala povolení k trvalému pobytu na českém území.

Vasilij (47), rozvedený a bezdětný muž. V Rusku vystudoval v oboru zbožíznalství. Do ČR přijel před 21 lety. V roce 1998 zde získal trvalý pobyt. Nyní v Čechách provozuje automobilový byznys a malou galerii s uměním.

**Faktory ovlivňující přístup do ekonomických struktur ČR:**

Některé základní charakteristiky cizince, jako jsou rodinný stav, počet a věk dětí, nebo specifická vzdělání či oboru, mohou ovlivňovat jak hledání práce v cílové zemi, tak i průběh samotné migrace.

## **1. Specifická zahraničních diplomů**

Specifická zahraničních vysokoškolských diplomů je legislativní překážkou, kterou cizinci často musejí řešit, pokud by chtěli v Česku nastoupit do zaměstnání či podnikat ve vystudovaném oboru. Nostrifikace čili uznání vysokoškolského nebo univerzitního diplomu je upraveno §89 a §90 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách). Anna, Marie a Eugenie prošly v ČR procedurou nostrifikace. První dvě zmíněné ženy jsou zubní lékařky. Obě si dle nařízení zákona musely nostrifikovat své diplomy, a proto, aby tu dostali povolení k práci ve svém oboru, musely úspěšně absolvovat všechny části aprobační zkoušky pro zubní lékařství. První část zkoušky Anna zvládla bez problémů, ale s praxí měla potíže:

*Anna: Zkouška se skládá ze čtyř etap: ze dvou testů, pak 5 měsíců praxe, mimochodem na hledání kliniky pro absolvování praxe jsem utratila hodně času, a měla jsem celou řadu problémů, nebylo to lehké. Praxe je ve skutečnosti jako normální pracovní místo, které se poskytuje na dobu 5 měsíců v rámci této aprobační zkoušky. No a nakonec závěrečná zkouška...*

*Výzkumník: A jaké problémy jste měla s praxí?*

*Anna: No, tak bylo těžké najít kliniku, která by mě přijala na tu praxi. Rozeslala jsem asi 75 resumé, ale ozvala se jenom jedna klinika a nabídla mi velice nevýhodné podmínky té praxe. Byla to česká klinika, řekneme luxusní třídy, nikdo jiný se neozval, ale praxi jsem absolvovat musela, tak souhlasila jsem. Peníze za odvedenou práci jsem nedostávala, pracovala zadarmo jako studentka, a zastávala jsem ne příliš kvalifikované funkce ...*

*Výzkumník: A obracela jste se na ruské kliniky?*

*Anna: Ano, obracela, ale tam mi vadila nelegalita právnických osob. Oni měli problémy, a já jsem nějak nevěřila, že mi uznají tu praxi, tak jsem neriskovala.*

Marie absolvovala praxi na klinice, kterou vlastní informátorka Anna. Celkově nostrifikací a aprobační zkoušku zvládla bez větších problémů.

Eugenie svůj diplom sice nostrifikovat nemusela, přesto se rozhodla to udělat. Zdůvodňuje to tím, že se bála pracovat bez znalostí podmínek specifických pro vedení účetnictví v ČR.

*Eugenie: < > po příjezdu do Česka jsem musela nostrifikovat svůj diplom. Ztratila jsem ten sociální status, jaký jsem měla v Rusku, protože můj ruský nostrifikovaný diplom tady přesto nemá tu potřebnou úroveň. Musela jsem absolvovat kurzy účetnictví, abych měla možnost pracovat. Sice moje pracovní zkušenosti a diplom mi stačily, abych tu pracovala. Ale jsou tu*

*jiné zákony, je tu všechno jinak, proto ihned pracovat jako účetní je hloupost, protože je tu riziko nadrobit takové problémy, které člověka budou pronásledovat celý život...*

Ostatní informátoři necítili potřebu nostrifikovat své diplomy. Jana, Lena a Vasilij sice pracují či podnikají částečně ve svém oboru, přesto je nic nedonutilo k formálnímu uznání vzdělání.

*Lena: <> Bože můj, je to zbytečné! <smích> Pracuju v ruské firmě jako, tak k čemu nějaká nostrifikace?*

*Jana: Ne, opravdu ne. Já neplánuju být zaměstnancem, nevidím smysl v tom. Prostě podnikám, investuju svoje peníze do svého byznysu, tak asi nemám potřebu nostrifikovat něco, co jsem získala před 20 lety.*

*Vasilij: No popravdě řečeno mě to nikdy nenapadlo... Já hned od začátku podnikám. Nemyslím, že k tomu je potřeba něco potvrdovat.*

Angelika se ale přiznává, že by ráda nostrifikovala svůj diplom a pracovala ve svém oboru. Neumí ale česky, proto zatím o nostrifikaci a práci ve svém oboru ani neuvažuje.

*Výzkumník: A přemýšlela jste někdy o práci ve svém oboru?*

*Angelika: No přemýšlela, a taky ptala jsem se známých na nějaké informace, jakože jak potvrdit diplom a tak. Ale nic, zatím jenom obecné informace. Zatím nemám čas a vyhovuje mi ta práce na skladě. A taky neumím česky, jak bych zvládla tu nostrifikaci, určitě tam budou nějaké české testy...*

Specificita vzdělání sehrála roli v případě Maksima. V Rusku absolvoval vysoké učení vojenské a je majorem ruských protivzdušných raketových vojsk. V ČR podniká, nikdy tu nepracoval ve svém oboru. Říká, že v Čechách by jen těžko hledal uplatnění ve své profesi.

*Výzkumník: Využíváte zde znalosti a zkušenosti, které jste získal na ruské vysoké škole?*

*Maksim: Ne. Jak bych to asi udělal? Víte, já jsem majorem protivzdušné obrány, tady se cizinci do Armády nedostanou, a profil mé bývalé služby podle mě v Česku vůbec neexistuje.*

## **2. Rodinný stav a zodpovědnost za hmotné zabezpečení rodiny**

Rodinný stav cizince významně ovlivňuje jeho rozhodnutí o migraci. Svobodní cizinci činí svá rozhodnutí více méně samostatně, ale v manželství se na některých důležitých rozhodnutích musí podílet oba partneři. Například touha manželů migrovat do zahraničí nebývá vždy oboustranná. Jana tvrdí, že vždycky chtěla žít a pracovat v Evropě. Nějaký čas totiž studovala v Německu, a jak sama říká, zamilovala se do života v Evropě. Ale její manžel, za kterého je provdána již 26 let tento názor nesdílel. Po dlouhém přemlouvání nakonec manžela přesvědčila, spolu se rozhodli pro imigraci do ČR. Nejdříve odjela Jana s 14letým synem a o půl roku později sem přijel i její manžel.



*Jana: Nejdřív sem přijela já se synem. Manžel musel ještě zůstat v Rusku, protože tam má velký byznys a nemovitosti, no o to se musel starat, jako než já jsem tady naladila život a podmínky pro celou rodinu, dala syna do školy.*

Naopak to bylo s Angelikou, která se do ČR přestěhovala před více než 3 lety. Ji se zpočátku vůbec nechtělo odjíždět z Ruska. Imigrovat do Čech byl nápad jejího manžela. Jelikož Angelika byla krátce po porodu dcery, tento nápad se jí nelíbil. Nakonec se ale s manželem shodla, že také chce, aby jejich společné dítě vyrůstalo a později i studovalo v Evropě. Manžel odjel do ČR, aby zde připravil všechny podmínky: našel si práci, koupil byt a zařídil ho nábytkem. O půl roku později sem přivezl Angeliku a malou dceru.

*Výzkumník: A Vy jste chtěla do Česka?*

*Angelika: Ne, vůbec nechtěla. Protože doma jsem měla všechno, práci, všechny podmínky pro spokojený život, a taky v mém věku začínat nový život je těžké. Proto jsem nechtěla. Dítě bylo malé, roční dítě, nechtělo se mi, tak bych to řekla.*

Příklad Eugenie také ukazuje, jak rodinný stav ovlivňuje mnohé životní situace cizince. Jako rozvedená žena, která se sama stará o dítě, Eugenie musela jednat rychle a přijmout nabízenou práci, aniž by se poohlídla po lepší variantě. Nemá totiž partnera, který by se podílel na finančním zabezpečení rodiny, ani neměla dostatečně velký kapitál, aby si mohla nechat čas na rozmyšlenou. Eugenie přiznává, že bývalý manžel sice platí na dceru alimenty, ale tento příjem není příliš vysoký a pravidelný.

*Eugenie: Po absolvování kurzů účetních jsem hned hledala práci, protože ten ruský kapitál, co jsem přivezla, tak ten mizel. Nabídli mi práci v ruské firmě, tak jsem hned souhlasila. Jakože firma je česká, ale majitelem je Rus. Pracovní kolektiv je taky ruský, jen 2 nebo 3 Češi, kolektiv je docela velký. No... ale nevyšlo to nakonec.*

*Výzkumník: Co se stalo?*

*Eugenie: Pan majitel neplatil výplatu. Za 2 měsíce jsem nedostala výplatu. A nevím cos tím. Celkově to tam bylo nějaké divné, nelegální lidí, nevím, já o tom nechci ani vzpomínat.*

Marie, která je svobodná a bezdětná, momentálně zažívá potíže, spojené s pracovní legislativou. Po rozvázání zaměstnaneckého poměru je Marie nucená, mezitím co čeká na rozhodnutí o povolení k práci, pracovat na černo, aby si vydělala peníze. Nemá nakumulovaný finanční kapitál, ale občas ji finančně podpoří rodiče, kteří zůstávají v Rusku.

Angelika je vdaná, proto není pod takovým tlakem jako Eugenie a Marie. Manžel Angeliky navíc má v Rusku prosperující podnik, a spolu s Angelikou také vlastní salon krásy v Německu. Rodina Angeliky je tudíž dobře finančně zabezpečená a má stále finanční toky ze zahraničí. Přesto je Angelika nucena setrvat ve švarcsystému na ne příliš dobře placené pozici. Přítomnost dětí, zejména těch menších, je totiž důležitým faktorem, který ovlivňuje

jak průběh migrace, tak i pozdější volbu zaměstnání. Než si Angelika začala hledat práci, musela nejdříve zařídit školku pro dceru. Když poté začala přemýšlet o práci, uvědomovala si, že má malé dítě a tomu přizpůsobila kritéria pro volbu zaměstnání. Absolvovala kurzy nehtového designu a ošetřovala nehty svých zákaznic ve svém bytě, tak aby byla co nejlíže své malé dceři.

*Výzkumník: Jak dlouho jste pracovala takovýmto způsobem?*

*Angelika: No, asi rok. Ale ten příjem byl nic moc, nestačilo to.*

*Výzkumník: A řešila jste to nějak?*

*Angelika: No jako nevím, manžel mi pomohl. Přivedl mě na ten sklad. On tam taky pracuje na tom skladě, ale ve vyšší pozici. Ten příjem, no, je to už lepší. Šla jsem na pohovor, který mi domluvil manžel. Zaměstnavatelka je moc hodná, umožnila mi, abych každý den odcházela z práce dříve, protože vyzvedávám dceru ze školky. A taky mi dává volno, když potřebuju, když je dcera nemocná.*

Příklad Angeliky dokazuje, že v některých fázích života cizinci přijímají horší pracovní pozice. Angelika, která v Rusku byla úspěšná ve svém oboru, se smířila s horším pracovním postavením a nižším příjmem z rodinných důvodů.

Příklady Anny a Jany, které se kdysi také na nějaký čas ocitly bez práce, se liší od případů Eugenie a Marie. Anna a Jana jsou obě vdané. Jejich manželé-podnikatelé je finančně podpořili, když tyto ženy zůstaly bez příjmu.

*Výzkumník: Pomáhal Vám někdo v začátcích Vašeho podnikání?*

*Anna: Jako finančně? No tak manžel mě podporoval. Protože jsem nemohla pracovat, dokud nepotvrdím diplom a nesložím všechny části aprobační zkoušky, je to dlouhý proces. Třeba poslední část, jako praxe, tak to jsem musela pracovat zadarmo, prostě jsem půl roku docházela na tu kliniku, a pak mi tu praxi jakože započítali. Tak celou tu dobu mě živil manžel, protože výplatu jsem nedostávala. A i teď mi pomáhá s klinikou, sama to nezvládám*

Anna má navíc v Rusku také zubní kliniku a nemovitosti. Z příjmů, pocházejících ze své ruské kliniky a nemovitostí financuje svou kliniku v Čechách, jelikož je, dle jejích slov, zatím příliš mladým podnikem, který zatím nedosáhl návratnosti investic. Anna ale přiznává, že bez manžela by ty první roky fungování kliniky finančně neutáhla.

## 4.2 OKOLNOSTI MIGRACE

Okolnosti a důvody migrace občas ovlivňují rozhodování o migraci a pozdější život v cizině. Téměř všichni respondenti shodně tvrdí, že neměli žádné zvláštní push-faktory, které by je dohnaly k odjezdu z vlasti. Anna, Eugenie, Jana, Marie a Lena uvádí, že chtěly zkusit život a práci v Evropě. Lena, jako jediná z respondentů jela do Čech primárně za studiem. Z Ruska odjela téměř hned po absolvování střední školy. Říká, že vždycky snila o studiu a práci v cizině. V ČR absolvovala filiiálku ruské vysoké školy v oboru turistického ruchu a managementu.

*Výzkumník: Povězte prosím o okolnostech Vaší migraci. Kdy a proč jste se rozhodla odjet z Ruska?*

*Lena: No byl to naplánovaný krok, a odjet jsem chtěla no asi potom, co jsem tu v Česku byla jako turistka s maminkou, v Karlových Varech. Zachtělo se mi prostě zkusit žít tu. Tak mě rodiče sem poslali jako na vysokou. Nejdříve jazykové kurzy a pak jsem podala přihlášku na fakultu jedné Ruské univerzity. To je filiiálka v Praze. Ted' mám ruský diplom v oboru managementu v turismu.*

Maksim uvádí jiné důvody pro migraci. Z Ruska odjel v 90. letech, když v zemi panoval velký politický neklid a ekonomická nestabilita. Zkoušel žít a podnikat v různých evropských zemích. Říká, že v jednom místě je příliš deštivo, v druhém příliš horko, proto zvolil Česko jako zemi, kde se chce usadit.

*Výzkumník: Co Vás tehdy v 90. letech donutilo odjet z Ruska?*

*Maksim: No, víte... V Rusku jsem měl velký a dost úspěšný byznys, no a ustálila se tam taková nepříjemná situace, že jsem se musel neustále s někým dělit, no... bylo těžké tam pracovat, a hlavně už mě ta práce nebavila.*

Maksim říká, že se rozhodl prodat prosperující podnik a opustit zemi. Přiznává, že když porovná svou životní úroveň před migrací a nyní, tak přijde k závěru, že úroveň klesla. Ale ničeho nelituje a uvádí proto pádné důvody, které osvětlují šokující události v Rusku 90. let

*Výzkumník: No a vadí Vám ten pokles Vaší životní úrovně? Jak to berete?*

*Maksim: Víte, když jsem tehdy někam jel autem a neustále jsem s sebou vozil střelnou zbraň, asi člověk se pak dívá jinak na svět. Tady při cestě někam nepotřebuju zbraň. Asi takhle.*

Dalším informátorem, který také odjel z Ruska v 90. letech je Vasiliy (47). Ten žije v ČR přes 21 let. Když odjížděl z Ruska, byl mladým čerstvým absolventem vysoké školy obchodní v oboru zbožíznalec. Těsně před emigrací tedy dodělával vysokou školu, a aby si vydělal, zkoušel podnikat a pracoval ve sféře obchodu, tedy ve svém oboru, a to na dvou nebo třech zaměstnáních. Hlavní pro něj bylo dodělat vysokou, o lepší práci nepřemýšlel. Věděl totiž, že hned po dokončení vysokoškolského vzdělání chce odjet, jelikož neviděl pozitivní

perspektivy v ekonomické a politické budoucnosti Ruska. Do ČR Vasiliy přijel na základě pozvání kamarádů, kteří tady již nějaký čas bydleli. Přiznává, že byrokraticky to asi nebylo úplně legálně, ale v té době byla jiná situace a jiná migrační politika, stát se vůči cizincům choval otevřeněji.

*Vasiliy: Tehdy bylo vše jednodušší. Aby člověk mohl pracovat nebo dělat byznys, stačil mu živnosták, mnohem jednodušší. Pak ty šrouby pomalu utahovali, a už to nebylo tak snadné.*

Na příkladu Maksima i Vasiliye lze vidět, jak nestabilní politická a ekonomická situace v zemi dokáže zafungovat jako push-faktor, vypuzující mechanismus. Angelika, Anna, Eugenie, Jana, Marie a Lena z Ruska odjely po roce 2005. U nich jsou patrné spíše pull-faktory, které je přitahují do ČR. Sice se ČR poslední dobou stává cílovou migrační zemí, přesto tu je stále přítomen zvláštní pull-faktor: ČR jako můstek do Evropy. Tento důvod migrace uvádí Jana:

*Výzkumník: Proč jste zvolila Česko a ne třeba Německo, kde jste studovala?*

*Jana: Tak protože je to nejrychlejší, nejjednodušší a nejlevnější cesta jak se dostat do EU. Moje starší dcera taky studuje v Německu, tak nevylučuju, že v budoucnu se tam třeba všichni přestěhujeme, no ale zatím to není jisté.*

#### 4.3 EKONOMICKÁ AKTIVITA

Téma ekonomické aktivity informátorů bylo nejrozsáhlejším bodem všech rozhovorů. Zpočátku se zjišťovalo, nakolik se informátoři cítili být úspěšní po pracovní stránce před odjezdem z vlasti. Anna a Maksim před odjezdem z Ruska velice úspěšně podnikali, měli vysokou životní úroveň. Angelika, Eugenie, Jana a Marie měly dobře placenou stabilní práci. První tři jmenované ženy dokonce zastávaly vysoké pracovní pozice. Angelika vedla hospodářství velkoskladu sypkých potravin. Eugenie pracovala jako vedoucí účetní ve velké komerční organizaci. Jana v Rusku pracovala jako zástupce ředitele velkého sportovního komplexu. Marie pracovala v zubní klinice jako lékař-stomatolog v oboru terapie a později i ortopedie. Přiznává, že musela velice tvrdě pracovat, aby si vydělala. Zdůvodňuje to velkou konkurencí v jejím oboru. Vasiliy z Ruska odjel téměř hned po absolvování vysoké školy, přesto tam během studií také pracoval ve svém oboru, zkoušel podnikat. Lena v Rusku nikdy nepracovala ani nepodnikala, jelikož odjela půl roku poté, co absolvovala střední školu. Všichni informátoři ohodnotili svůj pracovní život jako úspěšný, až na Lenu, která hodnotit nemůže, jelikož v Rusku nepracovala. Všichni přiznávají, že jejich životní úroveň byla před migrací vyšší, než nyní, až na Lenu, která to nemůže posoudit.

Lena a Marie jsou jako jediné z informátorů v ČR oficiálně zaměstnané, tedy v zaměstnaneckém poměru. Lena je vdaná za Rusa, který v Čechách má povolený trvalý

pobyt, Lena z tohoto důvodu dostala také trvalý pobyt. Na ní se proto nevztahuje legislativa, omezující zaměstnání cizinců v ČR. Je zaměstnána v ruské turistické firmě, a má na starosti organizaci svateb Rusů, kteří se chtějí vzít v ČR. Firma, která ji zaměstnává, spolupracuje s ruskými partnery, kteří pomáhají s vyřizováním českých víz pro ruské svatebčany. Lena si snadno našla práci. Ptala se svých ruskojazyčných přátel a kamarádů, a ti ji seznámili s její současnou zaměstnavatelkou.

*Lena: No, po absolvování školy jsem hledala práci. Nebylo to těžké, myslím si, že mám dobrý obor, tak člověk to pak má snadnější. Hodně mi pomohli kamarádi, seznámili mě s ruskou paní, u které jsem teď zaměstnaná. No prostě měla jsem štěstí asi, žádný problém se zaměstnáním nebyl.*

Naopak Marie, která má dlouhodobý pobyt, nyní zažívá velké pracovní potíže spojené s legislativou. Ruská zubní klinika, kde Marie pracovala, ji propustila, a to z důvodu propouštění části pracovního personálu.

*Marie: <> tady trochu český zákon není úplně přísný. Ne tak, jakože ty ztratil práci tak nashledanou. Je čas najít si práci, dává se dostatečně- 2 měsíce, není to málo, nejsou to třeba jako dva týdny. To je dobré, že jako pobyt se nezruší, dříve to bylo jinak.*

Marie se při hledání nového pracovního místa obrátila na svou předchozí zaměstnavatelku Annu a ta se rozhodla ji znovu zaměstnat. Nyní Marie čeká na vyřízení své žádosti o pracovní povolení. V této době dle zákona cizinci nesmějí pracovat ani si přivydělávat brigádou. Lhůta na vyřízení žádosti úřadem práce je 60 dnů. Marii ale chybí finance. Tvrdí, že nemá na výběr a je nucená u Anny pracovat bez pracovního povolení, aby si vydělala. Tímto nelegálním jednáním ohrožuje svoje povolení k pobytu, ale také Annu, která je kvůli nelegálnímu zaměstnávání pod hrozbou sankcí. Anna mimo to oficiálně zaměstnává další dva ruskojazyčné cizince. Pacienti, kteří navštěvují kliniku Anny, jsou převážně Rusové a jiní ruskojazyční cizinci.

Eugenie momentálně rozjíždí vlastní účetní firmu, ale před tím byla oficiálně zaměstnána jako účetní v obchodní firmě, kterou vlastnil Rus. Z této práce musela odejít z důvodu špatných vztahu se zaměstnavatelem, který ji dle jejích slov nevydal výplatu za dva odpracované měsíce. Eugenie proto odešla a nyní neví, jak by mohla získat svoje vydělané peníze. Nechce se obracet na soud nebo policii jelikož si myslí, že v dané firmě jsou někteří její bývalí kolegové zaměstnání nelegálně, nechce je proto ohrožovat. Eugenie se rozhodla, že si založí svůj vlastní podnik. O zaměstnání v ruské firmě už nechce slyšet. Přiznává, že o zaměstnání v české firmě stojí, ale zatím ji chybí jazyková kompetence.

*Výzkumník: A z jakého důvodu upřednostňujete práci v české firmě před vlastním byznysem?*

*Eugenie: No, nejspíš z důvodu integrace do společnosti, kvůli právní ochraně a řekneme větší přesnosti a uspořádanosti aktivit, které v ruských firmách chybí <>*

Také Jana přiznává, že po stránce ekonomických aktivit zažila některé potíže. V Čechách nikdy nebyla zaměstnána. Tvrdí, že je zvyklá na vedoucí funkce, které se jí tady nenabízely, proto se rozhodla organizovat si vlastní podnik. Investovala peníze do franšízy nejmenovaného Fitness klubu, chtěla tak využít svých předchozích zkušeností práce v Rusku, kde zastávala vedoucí funkcí v sportovním komplexu. Poskytla zaměstnání sedmi českým občanům, návštěvníci tohoto klubu byli také převážně Češi. Tvrdí, že tento podnik organizovala samostatně, bez pomoci přátel nebo tzv. „klientů“. Velice chválí českou byrokracii, která je podle ní přehledná a nekomplikovaná. Za rok ale musela tento Fitness klub prodat z důvodu nízkého výnosu.

*Jana: Hodně to ovlivnila finanční krize. Pokud sledujete poslední zprávy, tak víte, že to se prohlubuje a zhoršuje. A popravdě řečeno, v období krize Fitness není tím, za co by lidé byli ochotní utracet peníze. Naopak šetří se hlavně na těchto věcech, které pro život nejsou příliš podstatné.*

Po nevydařeném podnikání v oblasti sportu, se Jana rozhodla překvalifikovat a úplně změnit sféru podnikání. Absolvovala kurzy průvodce a nyní podniká na živnostenské oprávnění jako průvodce pro ruské a německé turisty.

*Jana: Tak tuto sféru jsem zvolila proto, že cestovní ruch je sférou, která v Česku i během finanční krize roste a přináší výdělek. Množství turistů, jak Rusů, tak Němců, já svobodně ovládám němčinu, proto mohu pracovat jak s ruskými, tak i s německými turisty. Proto jsem absolvovala ty kurzy, a teď pracuji samostatně, a toto mi momentálně přináší normální stabilní výdělek.*

Díky tomu, že perfektně ovládá němčinu, se Jana rozhodla si také „přivydělat“ práci pražského zástupce velké německé firmy. Vede kancelář, dokumentaci, a za to dostává zapláceno.

Angelika je další informátorkou, která vlastní živnostenské oprávnění. Ale nepodniká jako Jana, nýbrž je na tento živnostenský list „zaměstnána“, což se označuje jako „švarcsystém“.

*Angelika: Ne, já mám živnost'ak. U nás <v práci> je každý zaměstnán na živnost'ak.*

*Výzkumník: Proč?*

*Angelika: Já nevím, šéfka požádala, asi je pro ni výhodnější. Opravdu nevím. Ale mně to i vyhovuje, za chvíli budeme s manželem podávat dokumenty na trvalý pobyt, tak mám pod kontrolou platbu pojištění, sama platím pojištění. A výplata, jako příjmy jsou přehledné, nebude problém s prokazováním příjmu, když budu žádat o trvalý.*

Angelika nezná přesné důvody, proč zaměstnavatelka požadovala po zaměstnancích, aby si vyřídili živnostenský list, ale tuší, že je to nejspíše z důvodu její neochoty odvádět povinné odvody za každého zaměstnance. Angelika přiznává, že finanční ohodnocení její práce není vysoké. Přesto je rozhodnutá v této práci setrvat, jelikož špatně umí česky a nemůže si tudíž najít jiné zaměstnání. Navíc má malé dítě, které je často nemocné. Angelika je tedy svým způsobem vděčná zaměstnavatelce za tuto vstřícnost, přesto že fakticky setrvává v nelegální činnosti, která navíc není příliš dobře placená. Je totiž přesvědčená, že mladá matka není pro zaměstnavatele atraktivním pracovníkem.

*Angelika: <>Líbí se mi, že zaměstnavatelka mi vždycky vyjde vstříc, když je dcera nemocná.*

*Výzkumník: Takže je to důležité kritérium, dle kterého jste si tu práci vybrala?*

*Angelika: Jo, no ale já nijak nehledala, na ten sklad mě přivedl manžel, jak jsem už řekla... Ale jo, máte pravdu, je důležité, že mi zaměstnavatelka rozumí. Když je dítě malé, tak prostě potřebuje pozornost, péči. I v Rusku ne každá firma Vás zaměstná, když máte malé dítě, protože každý ví, že malé děti jsou často nemocné a tak.*

Oba pánové Maksim a Vasiliy, stejně jako Anna a Jana, v ČR nikdy nebyli zaměstnáni. Oba hned po příjezdu začali podnikat, jelikož byli přesvědčení, že pro cizince tady je téměř nemožné sehnat si dobrou práci. Maksim po příjezdu začal podnikat v oblasti výroby dřevěné produkce, ale příliš to nevynášelo. Nyní je vedoucím ve dvou komerčních společnostech a v jedné veřejné organizaci. Všechny jeho podniky jsou dle jeho slov orientovány na turistický ruch, dopravu a práci s lidmi. V jeho veřejné organizaci pracují jak Češi, tak Rusové. Vztahy se svými spolupracovníky má velice dobré, přátelské. Při svém podnikání měl největší potíže spojené s nedostatkem potřebných informací.

*Maksim: Stále bojuju s touto otázkou, asi to nejdražší v plánu komerčních aktivit jsou informace, informace jsou nejdražší resurs, to je můj názor*

Vasiliy začínal jako překupník zboží. Do této činnosti se dostal díky svým českým a ruským kamarádům. Nyní vlastní menší galerii s uměním a automobilový byznys (oprava a prodej aut). Vasiliy tak částečně využil svého vzdělání v oboru zbožíznalectví a trhu. V obou svých stávajících podnicích spolupracuje jak s Čechy, tak s Rusy a jinými cizinci. Klientela je rozmanitá. Jsou to Češi, Rusové a jiní cizinci. Komunikace s nimi byla dle jeho slov téměř vždy bez problémů.

Ekonomickou činnost cizinců v Čechách tedy ovlivňuje hodně faktorů. Záleží na životní situaci cizince, na jeho oboru, předchozích pracovních zkušenostech, na jeho úrovni znalosti místního jazyka a na kapitálu, který si s sebou přivezl. Velice důležitým faktorem je sociální kapitál čili kontakty cizince, zejména ty etnické. Téměř všichni informátoři využili

v začátcích svého podnikání nebo zaměstnání pomoc krajanů a ve větší či menší míře ji využívají i nyní. Například Anna si hledá pouze ruskojazyčné zaměstnance. Eugenie dříve pracovala u ruského zaměstnavatele, a nyní organizuje byznys s ruskojazyčným spolupodílníkem. Marie si prozatím pracovala pouze u ruskojazyčných zaměstnavatelů. Zaměstnavatel a kolegyně Angeliky a Leny jsou Rusové a jiní ruskojazyční cizinci. Pouze Maksim, Vasiliy a Jana ve svém podnikání spolupracují, resp. spolupracovali s Čechy. Angelika, Eugenie a Marie si přály uchytit se na primárním trhu práce. Angelice a Eugenie v tom však brání špatná znalost češtiny a Marie neshledala zájem českých zaměstnavatelů o svou vysokou kvalifikaci v oboru zubního lékařství, proto se rozhodla pro zaměstnání v imigrantské ekonomice. Nyní všichni respondenti pozitivně hodnotí svou ekonomickou činnost v ČR, až na Marii a Angeliku, které si momentálně kvůli řadě příčin nemohou svou situaci zlepšit.

#### 4.4 FINANCE

Otázky ohledně financí jsou velice citlivou záležitostí, ale všichni informátoři na ně ochotně odpovídali. Objem základního kapitálu, který si s sebou přiveze cizinec do cizí země, ovlivňuje jeho životní start v této zemi. Pokud je objem tohoto kapitálu dostatečně velký, má cizinec více času na to, aby se zorientoval v cizím prostředí, a tímto se do jisté míry ulehčuje sžívání se s migrací, jelikož se jedná o velmi razantní životní krok. Někteří informátoři ale neměli kapitál pouze pro začátky v ČR, nýbrž mají stále finanční toky z Ruska a ze zahraničí, které jim umožňují financovat své podnikání a život v ČR.

Jana, která v ČR podniká jako průvodce pro ruské a německé turisty, má díky manželovi-podnikateli, z Ruska stálé finanční toky, které by jí a její rodině, jak sama říká, teoreticky umožnily žít v Čechách spokojený život v dostatku, přitom by tu vůbec nemusela pracovat. Přesto se ze všech sil snaží být nezávislou na „ruských penězích“. Jana přiznává pokles své životně úrovně a sociálního statusu. Za sociální status považuje především finanční zabezpečení a jistotu příjmu, finance jsou pro ni velice důležité.

*Výzkumník: Vy jste zmínila, že Váš sociální status poklesl, proč si to myslíte?*

*Jana: Tak protože tady nemám takové kontakty a známosti jak v Rusku. No a nejdůležitější je, že jsem stále závislá na těch ruských penězích. Až zde vybuduju velký stabilní podnik, který bude přinášet dostatek peněz, tak situace asi selepší, to si myslím.*

Další informátorka Angelika, která má také stále finanční toky ze zahraničí chce přesto v ČR pracovat, i když se nyní musí smířit s horším finančním ohodnocením.



*Angelika: Já si myslím, že práce není jen o financích, že jo... Je to prostě i komunikace s lidmi, rozvoj osobní. Člověk prostě něco dělá, je něčím zaměstnán. Samozřejmě, že finance jsou taky důležité, ale pro mě to není hlavní důvod.*

*Výzkumník: Takže proto jste se rozhodla vzít tu práci, na kterou Vás přivedl manžel, že Vám chyběla komunikace s lidmi?*

*Angelika: No asi jo, jako jeden z důvodů, já jsem taková společenská, takový člověk, povaha. Rok jsem dělala ty nehty doma <ve vlastním bytě>, málo peněz a nějak nuda, takto bych řekla. Ale jako ta sféra krásy mě baví. Opravdu.*

Maksim a Vasiliy jsou zkušenými podnikateli. Uvažují o financích jako o kapitálu, který pružně přelévají. Staví ho nad bazální zajištění své existence a potřeb. Maksim měl podnik v Rusku, ale při odjezdu ho musel prodat. Získaný kapitál použil na vybudování offshore společnosti v Irsku, poté chvíli žil a podnikal v Anglii a Španělsku. Přiznává, že po příjezdu do Čech mu v jeho prvních krocích v podnikání finančně pomáhali jeho kamarádi, kteří zůstali v Rusku.

*Maksim: Jo, snažili se pomoci, nějaké finance dávali dohromady, jak teď vím. A já jsem byl překvapen, že to nebyla malá částka, víte. Bylo to hodně dávno, ještě na začátku. Tehdy jsem pochopil, že existují skuteční kamarádi. Tam byla ta možnost v průběhu času si nějak kamarádi vybírat, tady jsem takové kamarády nenašel bohužel.*

Svých dlouholetých zkušeností s podnikáním Maksim využil při budování svých podniků v ČR.

*Maksim: Sám jsem vycítil, co je tu na trhu žádané. Znal jsem strukturu poptávky v Rusku, věděl jsem kam se mám vydat a byl jsem úspěšný, řekneme. Turismus jsem dělal do té krize v roce 98, v Rusku se stala ta krize, a už to nebylo příliš zajímavé, začal jsem hledat, čemu bych se mohl věnovat. No a věděl jsem, svá úsilí musím rozdrobit, abych neskladoval všechna vejce do jednoho koše, tak abych se vyhnul problémům, víte. Tak jsem zvolil několik oblastí, směru, ve kterých jsem rozvíjel své podnikání. Za nějaký čas jsem se zorientoval, rozhodnul se. Teď taky ale několik různých směru, oblastí. Některé jsou výhodné, jiné méně výhodné. No a proto, že se situace na trhu mění, já podporuji různé směry, snažím se podporovat ty nejvýnosnější, aby přinášely co nejvíce kapitálu.*

Vasiliy také zastává tento názor, že se podnikatelské činnosti mají rozdělit, čili jak tomu říká Maksim, že se „všechna vejce nemají skladovat do jednoho koše“. Rozdělil tedy svá úsilí a peníze mezi několik oblastí podnikání. Po příjezdu se zabýval spekulativním, tj. překupnictvím zboží a momentálně má galerii s uměním, a také podniká v automobilovém byznysu (oprava a prodej aut).

Marie a Eugenie si s sebou do Čech přivezly menší finanční kapitál, který využily k tomu, aby tu splnily všechny náležitosti potřebné pro potvrzení jejich vysokoškolských diplomů. Lenu v době jejího studia na vysoké škole finančně podporovali rodiče, bydlící z Rusku. Žádná ze tří žen nemá stále finanční toky z Ruska či ze zahraničí. Eugenie nepravidelně dostává

alimity od bývalého manžela, který zůstal v Rusku. Marii a Leně zase občas finančně vypomáhají rodiče.

#### 4.5 JAZYK

Jazyk je jedním z nejdůležitějších mechanismů zapojení se cizince nejen do majoritní společnosti, ale také do pracovního trhu v dané zemi. Vysoká úroveň znalosti češtiny může zvýšit cizincovy šance na získání lepší pracovní pozice tím, že rozšíří možnosti jeho vyjednávání se zaměstnavateli a kolegy. Dobrá znalost českého jazyka také umožňuje cizinci, aby se cítil komfortněji v české společnosti a snadněji navazoval kontakty s jejími členy. Jana, která je absolventkou filologické fakulty, umí díky svému vzdělání studovat jazyky.

*Výzkumník: A co čeština? Mohla byste ohodnotit... <nestíhám dokončit otázku>*

*Jana: B2 <myslí tím úroveň znalosti češtiny, doložený certifikátem>*

Studium jazyků ji nedělá žádné problémy. Plynne mluví německy, a velice dobře umí anglicky. Vysokou úroveň znalosti češtiny potřebuje kvůli své práci průvodce. Říká, že kvalitní literatura, ze které čerpá informace o kulturních a historických událostech v ČR, existuje pouze v českém jazyce. Proto je nucená ji číst, a tímto zároveň každý den zdokonalovat svou češtinu. Marie také umí česky velice dobře. Kdysi v ČR pobývala asi 8 měsíců jako studentka jazykové školy. Marie si myslí, že její nynější úroveň češtiny ji stačí pro to, aby bez problémů komunikovala s českými pacienty a kolegy. Spíše ji vadí, že neumí jiné jazyky, například anglicky či německy. Myslí si, že by ji to v její kariéře posunulo dopředu. Maksim a Vasiliy oceňují svou úroveň znalosti češtiny jako dobrou. Oba přiznávají, že s psaním je to horší. Například Maksim potřebuje ve své práci vyřizovat pracovní korespondenci v českém jazyce. Jelikož sám neumí psát bez chyb, vždycky prosí svého českého podřízeného, který není vždy po ruce, což je pro Maksima obtěžující. Angelika, Anna, Eugenie a Lena hodnotí svou úroveň češtiny jako špatnou. První tři zmíněné ženy si stěžují, že jim to brání především po pracovní stránce. Například Eugenie by si přála být oficiálně zaměstnána v české firmě na vedoucí pozici, i když momentálně rozjíždí vlastní byznys.

*Eugenie: <> nejdůležitější je jazyk, protože když jsem ve své bývalé práci pracovala s daňovými dokumenty a byla jsem ve styku s českou účetní, ona mi řekla, že mám všechny šance pracovat v českém účetnictví, jakože v české firmě, jediné minus je jazyk. Já si nemyslím, že mi skládala komplimenty, protože zrovna neměla nic na práci, ale tyto věci mi řekla.*

*Výzkumník: A Vy chcete pracovat v české firmě?*

*Eugenie: Jo, asi bych dala přednost práci v české firmě, i kdyby ten příjem tam byl nižší než z podnikání. Ale pracovní pozice musí být vyšší, jakože vedoucí, nebo prostě nadřízený. Moje zkušenosti mi to dovolí, myslím.*

Přibližně stejná situace, co se týká úrovně znalosti jazyka, je také u Angeliky. Stejně jako Eugenie, i Angelika navštěvovala individuální lekce českého jazyka a stejně jako Eugenie i ji brání její nízká úroveň češtiny v pracovním životě. Angelice sice vyhovuje její stávající zaměstnání ve skladě, přesto doufá, že se jí někdy podaří uplatnit ve svém oboru. Přitom ví, že k tomu, aby zvýšila tyto šance, potřebuje lépe umět česky.

*Angelika: <> já nemyslím, že jako zůstanu navždy na tom skladě, to nechci. Občas prohlížím inzeráty, něco možná najdu ve své profesi. Byla bych ráda, kdybych mohla stejně odcházet dříve z práce do školky, nebo jít na nemocenskou, stejně jako teď. Ale zatím nic neměním, navíc neumím česky, no.*

*Angelika: <> víte, když sem mnozí Rusové jedou, a nesnaží se naučit česky, já myslím, že to není správné. Člověk, pokud jede do cizí země, tak se musí <zdůrazňuje> naučit ten cizí jazyk, i když to je japonština. Člověk se trápí, že neumí, trápí ostatní, kteří mu nerozumí. I tak to není dobré, když vzdělaný člověk neumí mluvit a vyjádřit svoje myšlenky, je to takové divné, jak bych to řekla.*

*Výzkumník: Vy si myslíte, že se vzdělaný člověk se cítí, jakože nedůstojně, když neumí jazyk?*

*Angelika: Jo, cítí se nesvůj prostě. Já to znám. Když jsem absolvovala ty lekce češtiny, tak to byl dobrý pocit, jsem cítila zápal, nadšení, že jsem něco naučila se. Je to dobré, hned člověku to přidá na sebejistotě, u mě to tak bylo.*

Anna a Lena by si také přály zlepšit svou češtinu, ale nemají na to čas. Obě říkají, že pracují téměř výhradně s ruskojazyčnými obchodními partnery a klientelou, proto považují svou stávající úroveň češtiny za dostačující. Anna však přiznává, že kvůli špatné znalosti češtiny nemůže ve svém podnikání dosáhnout některých svých cílů.

*Anna: <> no tak ta nouze tu už není, která zpočátku byla, když jsem úplně ničemu nerozuměla a když jsem potřebovala složit aprobační zkoušky. Mí pacienti jsou Rusové, mi čeští partneři mi i tak rozumí <smích>. Tohle mi stačí. No asi jsem zlenivěla <smích>, ale opravdu asi měla bych tomu věnovat úsilí. Víím, že kdybych uměla česky, no tak bych zaměstnávala české lékaře. Přehodnotila bych tu vnitřní pracovní politiku. Možná bych pracovala se státními pojišťovnami, protože ne úplně chápou ty všechny aspekty spolupráce se státními pojišťovnami. Tyto procesy zatím přibrzdžu, i když bych nemusela, kdybych česky uměla líp.*

Příklady Angeliky, Anny, Eugenie a Maksima ilustrují, jaký vliv může mít nízká úroveň znalosti českého jazyka na pracovní uplatnění cizinců. V případě Anny a Maksima je jejich horší znalost češtiny spíše obtěžujícím nedostatkem. Ale příklad Angeliky a Eugenie ukazuje, jak špatná úroveň češtiny může více méně bránit cizincům v jejich snaze o zlepšení svých pracovních pozic či dosažení pracovních cílů.

## 4.6 BYDLENÍ

Oblast bydlení, stejně jako oblast zaměstnání patří do sféry formálních vztahů. Bydlení v nájmu je pro cizince spojeno s některými legislativními obtížemi. Jednou z podmínek pro kladné vyřízení žádost o vízum či dlouhodobý pobyt je registrace cizince na určité české adrese. Cizinec musí dokládat potvrzení o zajištění ubytování spolu s jinými doklady. Získání potvrzení o ubytování je pro některé cizince velmi problematické, pouhá nájemní smlouva totiž nestačí. Běžnou praxí je, že majitel bytu toto potvrzení poskytnout nechce, a to z důvodu náročnosti jeho zařizování. Musí se totiž vypravit na katastr nemovitosti pro výpis, nebo k notáři pro ověření podpisu. Občas majitelé jednoduše nechtějí, aby v jejich bytě se zaregistroval cizinec. Koupě vlastního bydlení je proto pro mnohé movitější cizince řešením. Do 1.5.2009 směli cizinci ze zemí mimo EU, EHP a USA nakupovat nemovitosti v České republice pouze v případě, že jsou z hlediska devizového zákona považováni za tuzemce, tedy mají-li v České republice povolený trvalý pobyt. Pokud však trvalý pobyt na území ČR nemají, smějí si nemovitost kupovat na společnost, kterou tu za tímto účelem založí, tedy jako právnické osoby. Toto omezení bylo zrušeno 1. května roku 2009, kdy občanům mimo EU, EHP a USA jakožto fyzickým osobám byl umožněn nákup nemovitostí do osobního vlastnictví. Legislativní překážky v oblasti bydlení tak byly zrušeny, ale společenské překážky stále přetrvávají. Z výpovědí informátorů o bydlení lze zjistit více o přítomnosti nerovnosti či diskriminace cizinců ze strany jejich protějšků tohoto formálního vztahu. Výpovědi o bydlení jsou důležité i v dalších směrech. Například mohou pomoci objevit případné lokálně definované etnické enklávy tím, že se zmapují preference rajónů skupinami různých cizinců. Výpovědi o bydlení také mohou prozradit vážnost cizincova rozhodnutí o usazení se v ČR, když si tu pořídí vlastní bydlení. Jenže koupě vlastního bydlení v cizí zemi je z právního hlediska nelehkým krokem. Mnou oslovení informátoři si toho byli vědomí, a každý z nich se proto rozhodl využít pomoci ruských realitních makléřů či ruskojazyčných představitelů developerů. Anna, Jana a Marie se při kupování vlastních bytů obracely na developerské firmy, ve kterých pracují ruskojazyční pracovníci.

*Výzkumník: Ten velký developer, jak jste říkala, má nějaké ruskojazyčné pracovníky, kteří Vám při koupi asistovali? Nebo jste jednali výhradně s Čechy?*

*Jana: Ne, mají internetové stránky v ruštině, a taky mají ruskojazyčné pracovníky, kteří se vším pomáhali, s řešením těch právních formalit při koupi bytu, jednala jsem s nimi.*

Vasilij při kupování vlastního bydlení využil pomoci svého českého kamaráda, který je právníkem. Angelika byla v Rusku, když její manžel tu kupoval byt, proto neví přesně, jak to probíhalo. Říká, že se manžel musel obrátit na ruské realitní makléře z důvodů složitosti provedení této transakce, jelikož v té době ještě platila právní úprava, neumožňující cizincům

mimo EU, EHP a USA nákup nemovitostí jakožto fyzickým osobám. Informátorky Angelika, Anna, a Jana nikdy v ČR nebydlely v nájmu, nemají proto zkušenosti s hledáním nájemného bydlení. Ostatní informátoři nějakou dobu v nájmu bydleli, zejména krátce po příjezdu. Lena nyní žije s manželem v jeho bytě. Nikdy neměla problémy s hledáním nájemného bytu. Obracela se na ruskojazyčné realitní makléře nebo samostatně vyhledávala inzeráty ruskojazyčných pronajímatelů. Eugenie a Maksim jsou jedinými informátory, kteří momentálně bydlí v nájmu. Oba přiznávají, že hledání vhodného bytu bylo obtížné a problematické. Maksim, hledal vhodný nájemný byt samostatně, ale i přes ruské a české realitní kanceláře. Přiznává, že při hledání bydlení zažil nerovné zacházení vůči své osobě.

*Výzkumník: Povězte, zažil jste, že by Vás přímo odmítli, třeba ještě telefonicky, když jste teprve volal si domluvit prohlídku bytu?*

*Maksim: Jo jo, tohle bylo. Slyšeli přízvuk a bývávalo, že rovnou zavěsili nebo že se nějak zdvořile vyvlíkli, řekneme.*

Maksim také upozorňuje na jednu zajímavou skutečnost. Naznačuje fakt existence tzv. hierarchii cizinců v ČR.

*Maksim: <> ještě si vzpomínám, když v realitní kanceláři jsem čekal na schůzku, nudil jsem se, tak jsem vzal si počítat dotazník pro pronajímatel bytů, byla tam otázka: „Jste proti, aby u Vás v nájmu bydleli Číňané“ a v dalším sloupci „že by u Vás bydleli Rusové, ruskojazyční“. Já jsem se tehdy toho realitního makléře zeptal, proč jako takové rozlišování, k čemu. Ten makléř mi tehdy řekl: „Víte, Číňany Češi pohrdají, ale Rusů se bojí“ <smích>.*

Maksim ale měl s bydlením i jiné problémy: jako jediný z informátorů uvedl, že má velice nepříjemné vztahy se sousedy. Přiznává, že bydlení na vesnici bylo v tomto smyslu lepší. Se sousedy-Čechy tam měl dobré vztahy, dokonce se vzájemně navštěvovali, trávili spolu čas. Potom se rozvedl a prodal ten dům na vesnici. Přestěhoval se do Prahy a pronajal si byt. Nyní má za sousedy výhradně Čechy a přiznává, že s nimi má velmi chladné vztahy.

*Maksim: No, když mládež mě alespoň pozdraví, tak starší generace buď ignoruje, nebo skrze zuby zamumlá „Dobrý den“.*

*Výzkumník: Proč si myslíte, že to tak je?*

*Maksim: Já nevím, oni asi v tom 68. roce byli na barikádách, já nevím, proč se takhle chovají. Nebo prostě jsou staří a nemají v pořádku zdraví, možná proto jsou na celý svět naštvaní.*

*Výzkumník: Vy si myslíte, že Češi stále dusí v sobě tu událost?*

*Maksim: No to nevím, možná jsou prostě rusofobové. Bohužel, řekneme, když jsem bydlel na vesnici, tohle vůbec nebylo, všichni byli fajn a přátelští. Ale já jsem nečekal, že tohle zažiju v Praze. V Praze je ten postoj vůči Rusům naprosto otřesný. Na tohle nejsem zvyklý. Bydlel jsem dlouho na vesnici, všichni byli fajn, chodili na návštěvu, grilovali jsme spolu a tak. No a v Praze, to je hrůza.*

Marie, která si pořídila vlastní byt teprve nedávno, přiznává, že také má nepříjemné zkušenosti s hledáním nájmu. Ale chápe, že čeští majitelé nechtějí pronajímat své byty cizincům.

*Výzkumník: V jakém smyslu bylo těžké najít byt k nájmu? Proč Vás nechtěli?*

*Marie: No to bychom se měly zeptat Čechů proč. V některých inzerátech se psalo, že jako vysloveně „Cizinci a zvířata- ne, nevolat!“ <smích>. Jako neodpovídali na prosby, na otázky, nebo... Jednou bylo, že jako souhlasili, alespoň na prohlídku jako, ale pak odmítli. Řekli, že našli někoho jiného, kteří zaplatí více, ale ve skutečnosti, jak jsem potom zjistila, ten byt na internetu se nabízel dál. Asi to byla jen výmluva, ale z jakého důvodu mě nechtěli, to nevím. Ale možná jim rozumím, já bych jako majitelka, kdybych pronajímala byt v Rusku, možná bych taky byla vůči cizincům opatrná, protože jsou to cizí lidé, není jasné kdo, jak, proč, v cizí zemi. Zbytečné problémy prostě nikdo nechce, já Čechy chápu, proč asi.*

#### 4.7 VZTAHY FORMÁLNÍ (s úřady, komerčními organizacemi apod.)

Sféry života jako jsou zaměstnání, bydlení či jednání s úřady jsou určovány formálními pravidly a patří do formálních struktur společnosti. Každý cizinec v průběhu svého pobytu je nucen jednat s mnoha státními institucemi a komerčními organizacemi. Z hlediska legislativy existují pro cizince určitá omezení či předpisy, související s těmito formálními jednáními. Z výpovědí informátorů ale vyplynulo, že nerovné zacházení ze strany některých aktérů formálních struktur často není zakotveno v zákonech, nýbrž v osobních pocitech těchto aktérů. Nejproblematictější v tomto smyslu je sféra zaměstnání. Anna, Marie, Maksim a Vasiliy jsou přesvědčení, že nevráživost vůči cizincům má negativní vliv na hledání zaměstnání či organizaci podniku.

*Vasiliy: V Rusku ještě jak jsem byl mladý a dělal vysokou, tak jsem zkoušel podnikat, a šlo to docela snadno, jako líp než tady. Tady jaksi vadí ta xenofobie prostě.*

*Výzkumník: Vy si myslíte, že je to způsobeno xenofobií?*

*Vasiliy: Jo, žiju tu už dlouho, tak si to člověk uvědomí během toho života, když naráží na něco neustále.*

Maksim stejně jako Vasiliy po příjezdu nehledal zaměstnání, nýbrž začal hned podnikat.

*Výzkumník: Když jste přijel, jak jste si hledal práci? Nebo co jste začal dělat?*

*Maksim: No pochopil jsem, že hledat si tu práci nemá perspektivu. No... asi proto, že cizincům nabízeli to nejhorší. Pochopil jsem to asi ze zkušeností, z jednání s lidmi, a proto, že jsem měl nějaké zkušenosti s podnikáním, tak jsem neviděl smysl v hledání zaměstnání.*

S nerovným zacházením ze strany úředníků při zařizování byznysu se dle svých slov setkával často, a vždycky na to reagoval.

*Maksim: No donutím je se zamyslet, oni slouží lidem, a já nejsem tu, aby si o mě někdo vytíral nohy, takže v klidu 2krát 3krát opakuju, že oni jsou tu pro lidi, a to nehledě na národnost*

*těchto lidí. A obvykle to rychle fungovalo. Otevřeně oznamuju, že pokud budou se takhle chovat, já se budu stěžovat do vyšších instancí.*

Lena a Marie jsou jedinými informátorkami, které nemají žádné zkušenosti s podnikáním. Marie momentálně musí pracovat bez pracovního povolení, aby se užívala, jelikož nemá na rozdíl od některých respondentů stabilní finanční toky ze zahraničí. Vzpomíná, že kdysi se vůči ní nevhodně zachovala vedoucí na úřadu práce.

*Marie: <> povolení k práci taky jsem dostala, dlouho jsem čekala, ale nakonec dostala. Prosila jsem o urychlení posouzení, ale neurychlili. Řekli, že nás je tu mnoho takových, a všichni zubaři. No možná, že to bylo řečeno jako s nějakou otráveností, jakože „je vás tu hodně a všechny jste zubaři“, ale určitý negativismus jsem cítila ze strany právě vedoucí, nadřízené. Pracovník, který přijal tyto dokumenty k posouzení, k tomu nejsou pretenze, všechno vysvětlil, všechno ukázal, ale nejdivnější je, že jeho nadřízená, která jak se mi zdálo, měla chovat jinak, když mluví s člověkem své úrovně, no docela mě to urazilo. Jako, lze odmítnout, ale měkčeji odmítnout.*

Marie tedy podvědomě cítí, že i když je cizinkou, neznamena to, že je člověkem druhořadé kategorie. Toto zacházení ji přišlo jako nerovné a urážlivé, protože se cítí být na stejné úrovni jako vedoucí úřednice a zároveň výše, než ostatní cizinci ze třetích zemí. Cítí, že její profese je v ČR žádaná, ale kvůli jednání úředníků zaujímá celkově negativní postoj vůči legislativě.

*Marie: <smutně> jsem lékařka, nejsem jako nějaký Ukrajinec nebo Moldavan. Tak proč se mnou zacházejí jako s gastarbaiterem? Já myslím, že moje profese je prestižní, chci být prospěšná českému státu, prostě nechápu no, proč mě jako stále staví na jednu úroveň s nějakou Ukrajinskou uklízečkou.*

Anna, která se nyní snaží zase zaměstnat Marii ve své klinice také má výhrady vůči chování úřednice na úřadu práce.

*Anna: Jo, chovají se dobře, slušně vůči mně, jako vůči podnikatelce a majitelce kliniky, která zaměstnává lidi. Ale poslední návštěva tam nebyla příjemná. Úřednice se chovala neslušně. Chtěla jsem jen zeptat se, zda můžu prostě převést dokumenty jedné ruské lékařky z jiné kliniky do mé kliniky, protože už jednou u mě byla zaměstnána. Úřednice naznačovala, že nás cizinců je tolik, že už to není možné. Proč jako zaměstnávám ruskou lékařku, že na její místo je hodně Čechů, že to snad nemyslím vážně. Mluvila jizlivě, byla hodně nepříjemná. Nějakou dobu už tu podnikám, a pravidelně docházím na ten úřad práce a vím, jak všechno funguje, byla to jen upřesňující otázka.*

Vasilij také vzpomíná na menší problémy při jednání s úřady. Zmiňuje třeba Památkový úřad, který mu zatrl dle jeho slov velice dobrý projekt. O důvodech ale stále pochybuje.

*Vasilij: Možná chtěli nějaký úplatek, ale to netvrdím.*

*Výzkumník: A jakou příčinu uvedli, že nesmíte začít ten projekt?*

*Vasilij: Já si už přesně nepamatuju. Ale oni nedovolují hodně věcí ani Čechům, takže nejsem jediný asi, ale jako ta jejich arogance když to oznámili, no není to příjemné.*

Eugenie vypraví, že na začátku pobytu si šla něco zařídit do české pojišťovny. Snažila se vysvětlit úřednici za přepážkou, co potřebuje. Úřednice byla dle jejích slov velice neochotná.

*Eugenie: <> ta slečna na mě koukala s nějakým cynismem. A bylo vidět, že mi rozumí a může mi pomoci, ale prostě že mají už těch cizinců po krk. Pak vždycky jsem do té pojišťovny chodila s napětím, s myšlenkou „proboha, zas bude to samé“ <smích>. Když jsem viděla, že ta slečna sedí na tom místě, jsem brala jiný lísteček s číslem, pokud by vycházelo, že musím k její přepážce.*

Paradoxně nikdo z informátorů si nestěžoval na jednání úředníků Cizinecké policie, až na Janu. Její potíže sice nebyly zapříčiněny chováním jednotlivých policistů, přesto si Jana myslí, že Cizinecká policie jako celek se vůči ní zachovala nespravedlivě, když zamítla její žádost o prodloužení pobytu. Důvody pro zamítnutí nebyly objektivní, proto se Jana proti rozhodnutí odvolala.

*Jana: jo, zamítli mi to <žádost>, ale jela jsem do Brna za představitelem ochrany lidských práv v Česku, a řekla jsem mu, ať mi vysvětlí, že pokud nejsem pro ČR užitečná, ať mi ukážou prstem na toho, kdo užitečný je! Já jsem přijela, investovala 4 miliony do bytu, tj. já jsem jim <českému státu> přivezla 4 miliony, investovala jsem 2 miliony do Fitness klubu, zaměstnávala jsem české občany, 7 českých občanů, a co se jim jako nelíbilo?*

Jana, stejně jako Marie, sama sebe považuje za užitečný členek v ekonomice ČR. Proto se kvůli zamítnutí žádosti cítí českým státem nedocenená. Potíže cizincům ale působí také komerční organizace. Marie vypraví, jak mobilní operátor odmítnul uzavření smlouvy s Marií o provedení internetu do jejího bytu, a to z důvodu krátké platnosti pobytu.

*Marie: oni to motivovali tím, že mi chybí, že mám málo měsíců.*

*Výzkumník: Jak to myslíte?*

*Marie: No jako platnost víza, trvání pobytu. Že prý musím mít delší. Nebo řekli mi, že pokud bych zaplatila zálohu, jakože když mi náhodou neprodlouží pobyt a budu muset odjet, tak jako mi tu zálohu vrátí. Je to otravné, v žádném zákoně není napsáno, že si nesmím pořídit internet, protože jsem cizinka a zbývá mi málo měsíců do konce povolení k pobytu. Polovina cizinců by pak si nemohla koupit internet, nebo paušál na mobil, kdyby to takhle bylo.*

Marie má pravdu, žádný zákon nebo předpis nedovoluje prodejcům služeb diskriminovat cizince. Dle slov Marie, v podmínkách smlouvy s tímto mobilním operátorem o tom také není zmínka. Marie tvrdí, že toto jednání bylo zapříčiněno neznalostí prodáváče. Hned další den proto znovu šla do této společnosti a mluvila s vedoucím, ten se jí omluvil a uvedl všechno do pořádku.

#### 4.8 VZTAHY NEFORMÁLNÍ (každodenní běžná komunikace s Čechy a krajany)

Běžná každodenní komunikace s členy majoritní populace, s krajany či s jinými cizinci patří do oblastní neformálních vztahů. Z výzkumu vyplynulo, že informátoři cítí ze strany Čechů



určitou odtažitost a někdy i nevraživost vůči sobě jakožto cizincům. Kamarády mezi Čechy má pouze Vasiliy, ostatní informátoři mají ruskojazyčné kamarády. Mezi Čechy mají pouze známé. České sociální sítě při shánění práce či organizace byznysu využili Vasiliy, Maksim a Marie.

*Marie: manžel od mé sestry, on je Čech, se znal s majitelkou té kliniky, kde já dělala praxi. On nás vlastně seznámil. Po praxi jsem zůstala tam pracovat, takže můžu říct, že mi vlastně sehnal práci.*

Všichni informátoři se shodli na tom, že podpora a pomoc krajanů je v cizině velice důležitým faktorem, který pomáhá v životě a v zaměstnání. Všichni informátoři uvádějí, že využívají svých etnických kontaktů při podnikání, zaměstnání, shánění informací ohledně pobytu. Anna říká, že se Rusové v Čechách drží Rusů a důvody k tomu vidí především v jazykovém omezení. Angelika a Eugenie s ní souhlasí.

*Eugenie: Člověk se tady opírá v první řadě na své kontakty, na lidi, které zná. V žádném případě nelze vylučovat lidi. Protože je to podpora, i morální v těžkých situacích, i informační podpora. Byl to taky internet, sociální sítě, a známé, ano...*

Eugenie ale vyjádřila myšlenku, která naznačuje fakt rozdrobenosti ruské diaspory. Byla jedinou informátorkou, která měla nepříjemné zkušenosti se zaměstnáním v ruské firmě. Celkově ruskou solidaritu a vzájemnou pomoc hodnotí jako nedostatečnou.

*Eugenie: Nejsložitějším pro mě bylo morální přijetí faktu, že já tady nemohu prosit o pomoc své krajany. Když jsem přijela, prostě si promluvit, získat nějakou potřebnou informaci, podporu. S Rusy se dá prostě mluvit o čemkoliv, o ptáčcích, přírodě, počasí, ale když alespoň naznačím, že potřebuju pomoci, tak člověk zmizí. Všichni mají dost svých problémů asi.*

Z výpovědí informátorů vyplynulo, že spíše než ve formálních vztazích pociťují diskriminaci a nerovnost ve vztazích neformálních, tj. v každodenní běžné komunikaci s Čechy. Celkově z výpovědí cizinců o komunikaci s členy majoritní společnosti lze zjistit jejich postoje vůči nim, porozumět jejich chápání nerovného či diskriminujícího chování vůči své osobě, dozvědět se více o bariérách, které jim brání v úspěšné integraci do majoritní společnosti. Například Eugenie je přesvědčená, že nejvíc ji v integraci do české společnosti brání špatná znalost češtiny. Snažila se skamarádit s Čechy, když navštěvovala kurzy účetních, ale nepodařilo se jí.

*Eugenie: Studovala jsem v české skupině, byla jsem tam jediná cizinka. Se dvěma studentkami jsem se skamarádila, byly přibližně mého věku. Ale nakonec naše vztahy nevyšly, po skončení kurzů ustaly. Myslím si, že to bylo především kvůli mému jazykovému omezení. Chodily jsme spolu na kávu, oslavovaly nějaké splněné testy, vzájemně si pomáhaly na přednáškách. Pak kurzy skončily i vztahy taky.*

Některé jazykové nepříjemnosti pociťuje také Marie, která česky umí velice dobře. Myslí si, že její tzv. „východní přízvuk“ představuje jakousi bariéru, kvůli které se necítí být dobře integrována do české společnosti. Navíc je přesvědčená, že Češi mají tendenci zaměňovat Rusy s občany jiných zemí Sovětského bloku.

*Marie: <> ale stane se, že spletou s Ukrajinou, a to není příjemné.*

*Výzkumník: A to se stalo kde? V běžné každodenní situaci?*

*Marie: Jo, v běžné. Přitom mě spletli, s velkou jistotou, že jsem z Ukrajiny. Ale moje znalost českého jazyka mi stačila, abych vysvětlila, že to pro mě není příjemné, že si mě pletou, a zároveň abych si zachovala svou tvář.*

*Marie: <> já nevím proč za tak dlouhou dobu, já už nevím, ten tok z Východu sem do Čech jde už nějakých 20 let, a za celou tu dobu si neumět rozlišovat a nepamatovat, že Ukrajina není Rusko. Já tomu nerozumím. Proč já vím, že Česko a Slovensko jsou 2 země, i když kdysi to bylo Československo.*

Eugenie také zažila, že si ji lidé pletli s Ukrajinou.

*Výzkumník: Zažila jste někdy, že by člověk změnil své chování vůči Vám, když zjistil, že máte ruský přízvuk?*

*Eugenie: No...Těžko říct, nevím jak to posoudit. Ale chování vůči mně, když řeknu, že jsem z Ruska a ne z Ukrajiny, je hned lepší.*

Slova Eugenie naznačují, že Rusové v pomyslném českém žebříčku oblíbenosti cizinců stojí výš, než Ukrajinci. Eugenie dle svých slov cítí, že chování vůči Rusům je v ČR specifické, a liší se od chování vůči jiným národům. Odlišný přístup a nevraživost vůči Rusům dle jejích slov může způsobovat špatná sebe prezentace a nevhodné chování Rusů.

*Eugenie: <> jako vůči nám <Rusům> se chovají líp, než vůči Ukrajincům. Ale hůř než vůči Američanům, Němcům, jsem si naprosto jistá. K Američanům tady chovají se s velkou úctou.*

*Eugenie: <> občas vidím, jak někteří Rusové tady se chovají, jako když přijdou do cizího domu, vlezou ve špinavých botách na cizí gauč a dávají nohy na stůl. Tohle má vliv. Nikdy se člověk nebude pěkně chovat k hostovi, který tohle udělá. Navíc jsme <Rusové> jako okupanti, v tom 68. roce. Nikdo už neřekne, že se neví, co a jak tehdy bylo, byla to obyčejná politika mezi dvěma státy. Tu politiku mezi těmito státy lze posuzovat i z jiných úhlů pohledu, ale tady se vnucuje jediný.*

Anna, Lena a Vasilij si taky všimli negativních postojů Čechů vůči Rusům v souvislosti s rokem 1968. Vasilij dokonce vypráví o zajímavé situaci, která se udala ještě v době, když bydlel v nájemném bytě na Praze 6. Vstupní dveře do domu se otevírali po zadání číselové kombinace „1968“. Vasilij v souvislosti s tím upozorňuje na politizaci neformálního jednání.

*Vasilij: Občas bývá, že Češi ztotožňují lidi ze zemí Sovětského bloku s komunisty. Já komunistou nikdy nebyl, o politiku se nestarám, a nikdy jsem se nestaral. Tohle není příjemné, když tohle slyším.*

Stejného názoru je i Jana, která tvrdí, že ji osobně komunistický režim také poškodil. Celkově politikou opovrhne a nechápe, proč Češi stále spojují Rusy s komunisty. Maksim si všímá otevřeného negativismu vůči Rusům v médiích, ale nejvíce mu vadí jakási podvědomá nevraživost Čechů vůči Rusům.

*Maksim: Víte, když si třeba zajdu do hospody na pivo, a zrovna běží nějaký hokej, a hraje Rusko proti nějakému národu, proti Německu, Švýcarsku, nehraje to roli, tak Češi, kteří jsou v tom baru, tak budou fandit kterémukoliv týmu, hlavně proti Rusům. I když osobně mě žádný z těch lidí neurazil, stejně mi je smutně z toho.*

Angelika přiznává, že se cítí dotčená, když Češi v okolí reagují na to, že špatně mluví český. Říká, že se proto snaží vyhýbat konverzaci s Čechy, pokud to není nutné. Jednou v obchodě u pokladny se ale potřebovala na něco zeptat pokladního. Lidé ve frontě se dle jejích slov začali šklebit a chichotat. Toto chování lidí ve frontě sice nebylo otevřeným xenofobním jednáním, přesto v sobě neslo skrytou nevraživost. Kvůli tomuto zážitku Angelika plánuje, že v nejbližší době zase začne se studiem češtiny.

S otevřenými projevy xenofobie v neformálních jednáních se sice respondenti nesetkali, přesto všichni tvrdí, že občas cítí skrytou nevraživost vůči sobě jakožto Rusům. Tvrdí, že ty pocity ani nejdou popsat slovy.

#### 4.9 PLÁNY

Z výpovědí informátorů vyplynulo, že mezi nejdůležitější mezníky pro cizince patří získání trvalého pobytu či pořízení si vlastního bydlení v cílové zemi. Z oslovených informátorů obou těchto cílů zatím dosáhl pouze Vasiliy, který nyní za svůj primární cíl nyní považuje rozvoj a dosažení větších úspěchů v byznysu. Stejný primární cíl mají také Jana a Maksim. Všichni informátoři vyjádřili přání i nadále zůstat v ČR, až na Janu, která uvažuje o Německu. Dále také všechny informátorky jsou rozhodnuty získat povolení k trvalému pobytu na českém území, až na Lenu, která ho už vlastní. Trvalý pobyt osvobozuje cizince od veškerých legislativních omezení ve vztahu k zaměstnání. Marie, která je nyní nucená pracovat bez pracovního povolení, to považuje za svůj primární cíl. To je pochopitelné, protože po jeho získání pominou veškeré její pracovní potíže, spojené s náročnou legislativou.

Co se týká naturalizace čili přijetí občanství cílové země, žádný z informátorů nevyjádřil přání o bezvýhradné přijetí českého občanství.

*Výzkumník: Máte v plánu třeba získat české občanství nějak v budoucnu?*

*Jana: A proč jako? Co dává občanství- možnost volit a být zvolen a možnost sloužit v armádě. Bez prvního se obejdu, sloužit v armádě si myslím, že nechci, mám jiné plány, jak naložit se svým životem a časem, tak nevím jako. Zbytečné.*

Vasiliy, který má v ČR od roku 1998 povolený trvalý pobyt považuje žádost o české občanství za zbytečnou byrokracii, a také kdyby potřeboval jet do Ruska, nechce žádat o víza. Je to dle jeho slov další byrokracie. Maksim, který také má na území ČR povolený trvalý pobyt, by přijal české občanství jen v případě, kdyby mu bylo umožněno zachovat si ruské občanství.

*Maksim: Odmítat ruské občanství, no není to vůbec zajímavé. Řekneme, z psychologického a ekonomického důvodu. A taky z finančních. Víte, odmítnutí ruského občanství teď stojí něco kolem 19 000 rublů. A celá ta procedura není úplně příjemná.*

*Výzkumník: A kdyby to celé bylo jednodušší?*

*Maksim: Stejně neodmítnul bych své občanství. Mám rád svou vlast.*

Eugenie má podobný názor. Odmítnout ruské občanství nechce, a to z toho důvodů, že v Rusku zůstali její příbuzní. Rusko dle jejích slov pořád je a bude její vlast. Cítí, že tam má kořeny a pořád má silné pouto ke své rodné zemi. Lena také tvrdí, že je patriotkou, proto se ruského občanství nehodlá vzdát. Nejdůležitějších cílů v ČR dle svých slov již dosáhla: vystudovala, získala trvalý pobyt a stabilní zaměstnání.

Angelika považuje za svůj primární cíl narození druhého dítěte v ČR. Líbí se jí úroveň české medicíny, rozsah sociálních služeb a český systém vzdělání. Myslí si, že český stát poskytuje dobré podmínky pro narození dítěte. Rozvedený a bezdětný Vasiliy by také uvítal, kdyby se jeho první dítě narodilo a vyrůstalo v ČR. Vasiliy se tu cítí komfortně, vyhovují mu zdejší podmínky pro život a podnikání, přesto cítí, že není úplně integrován do české společnosti.

*Výzkumník: Mohl byste se zamyslet a odpovědět mi, kde se cítíte doma?*

*Vasiliy: No <dlouho přemýšlí>...Jak bych to řekl. Migranti mi asi budou rozumět, když řeknu, že jsme někde uprostřed. I tam <v zemi původu> jsme už odvyklí, ale i tady nás nepřijali úplně. Tohle je asi úděl každého migranta. Tam <v zemi původu> se všechno mění, člověk už pak na to není zvyklý. Ale třeba, mám příbuzné v Německu, a když se od nich vrátím z návštěvy, tak mám příjemný pocit, že jedu zpátky do Čech, jakože vrátím se domu. Je to příjemné.*

Anna má stejné pocity, jako Vasiliy.

*Anna: Když přijedu do Česka z nějaké jiné země, třeba s dovolené nebo výletu, tak cítím, že jsem přijela domu. No ale když jedu do Ruska, vylezu z letadla, a říkám si „Jo, jsem doma“. Tak ten domov je nějak mezi Českem a Ruskem, asi <smích>*

#### 4.10 POROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ ANALÝZY S JINÝMI VÝZKUMY PODOBNÉ PROBLEMATIKY

Ve svém výzkumu jsem se setkala s faktem, že uznání kvalifikace cizinců, získané v zemi původu je až druhořadým faktorem, který má vliv na jejich uchycení se na českém pracovním trhu. Pouze někteří z informátorů uvažovali o formálním uznání svého vzdělání. Ti z nich, kteří se rozhodli své diplomy nostrifikovat, nemohli jednat jinak z důvodu specifity své profese, jejíž formální uznání vyžaduje zákon. Autoři J. Grygarek, M. Čaněk a J. Černík došli ke stejným závěrům ve svém výzkumu „*Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí*“ [2006, str. 30]. Podle autorů formální uznání kvalifikace vzdělaných cizinců ze třetích zemí není přímou vstupenkou na pracovní pozice českého primárního trhu. Přínosnějším atributem pro cizince jsou v tomto smyslu **sociální sítě**, a to zejména ty etnické. Zvlášť důležité jsou na začátku pobytu, kdy cizinec nedisponuje dostatkem informací a zkušeností s tímto cizím pro něj pracovním trhem. To se potvrdilo i ve výsledcích mého výzkumu. Mnou oslovení respondenti využívají etnických sociálních sítí v průběhu celého svého pobytu v Čechách. Dalším důležitým bodem je **jazyková kompetence** cizince. Autoři J. Grygarek, M. Čaněk a J. Černík došli k závěrům, že cizinci ze třetích zemí praktikují strategii ovládnutí češtiny pouze na určité úrovni, která je pro jejich zaměstnání nezbytná, tj. s úrovní, která pro dané zaměstnání a prostředí „stačí“ [2006, str. 31]. Výpovědi mnou oslovených informátorů také naznačují, že pokud cizinec nepocítuje výrazný tlak životních okolností čili motivaci ze strany zaměstnavatele a okolí, spokojí se s dosaženou úrovní znalosti češtiny. Mnozí dokonce doufají, že se jejich jazyková kompetence v průběhu pobytu sama od sebe zlepší.

P. Klvačová ve svém textu „*„Když sem jdeš, tak to musíš vydržet“ Vyrovnávání se nerovností ve výpovědích cizinek žijících v České republice*“, který patří do sborníku „Sociální nerovnosti v kvalitativním výzkumu“ [2007] navrhuje pohlížet na cizinectví jako na dvojdimenzionální sociální kategorii. Činí takto na základě koncepce N. Fraserové [Fraser, Honneth, 2004] o dvou dimenzích spravedlnosti. Obě navrhované Klvačovou dimenze nerovnosti lze identifikovat i ve výpovědích mnou oslovených respondentů. První dimenze, kterou Klvačová pojmenovala jako „**nerovnost v přístupu**“ je v určitém smyslu ekonomickou nerovností. Patří sem plnění různých úředních formalit a úkonů (které jsou často zpoplatněné), nerovný přístup cizinců k některým materiálním a nemateriálním statkům. Většina informátorů se shodla na tom, že jejich „cizinectví“ je jakýmsi hendikepem, který jim ztěžuje či ztěžoval jejich vztah s formálními strukturami společnosti, například v oblasti bydlení a zaměstnání. Nejvíce problematickým je dle výpovědí mnou oslovených informátorů hledání a působení

v zaměstnání, což pro ně v praxi znamená omezené alternativy zaměstnání, zvládnání většího množství legislativních povinností a úředních úkonů, souvisejících se zaměstnáním či podnikáním, čas ztracený na úřadech na úkor placeného zaměstnání, finanční ztráty spojené například s placením kolků pro nejrůznější žádosti či drahé pojištění. Druhý rozměr nerovnosti tkví v nerovném statusovém postavení cizinců, jež Klvačová označuje jako „**symbolické zneuznání**“. S tímto pojetím nerovnosti se informátoři potýkali ve svých formálních a neformálních vztazích. Ve formálních jednáních se respondenti setkávali zejména se špatným a neuctivým zacházením na úřadech a v organizacích. V neformálních jednáních se informátoři potýkali se stereotypy a diferencováním mezi skupinami cizinců. Obě tyto dimenze nespravedlnosti P. Klvačová chápe jako jevy, které mají svou trajektorii a postupem času procházejí vývojem ve směru k větší rovnosti. Symbolické zneuznání je dle ní hůře překonatelné než nerovnost přístupu. Člověku může být připomenuto, že sem nepatří téměř kdykoliv. Dokonce i poté, co již splnil všechny formální podmínky pro to, aby se mohl cítit rovnoprávným členem dané společnosti.

## 5 ZÁVĚR

Má bakalářská práce „Pozice ruských vysokoškolsky vzdělaných migrantů na českém trhu práce: aktéřská perspektiva“ zkoumá faktory, které ovlivňují ekonomickou aktivitu vzdělaných ruských občanů v ČR a také jejich subjektivní hodnocení vlastní úspěšnosti integrace na českém pracovním trhu.

Cílem výzkumu je zjištění pozitivních a negativních faktorů, které mají vliv na uplatnění se na českém trhu práce. Sběr dat probíhal prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů se vzdělanými Rusy v Praze. Výzkumu se zúčastnilo osm respondentů: šest žen a dva muži.

Stát je první strana, která se účastní procesu ekonomické integrace. Vymezuje cizincům prostřednictvím legislativy dva způsoby uplatnění se na českém pracovním trhu: oficiální zaměstnání nebo podnikání. Tyto dvě možnosti ekonomické aktivity se vážou na dva odlišné typy dlouhodobých pobytů- pobyt za účelem zaměstnání a pobyt za účelem podnikání. Oba tyto typy pobytů mají své specifické podmínky, po jejichž splnění může cizinec počítat s kladným vyřízením své žádosti. Podmínky pro získání dlouhodobého pobytu za účelem zaměstnání jsou z hlediska legislativní náročnosti přísnější, než za účelem podnikání, i když se je český stát snažil v posledních letech zmírnit. Zrušení povolení k práci přímo ohrožuje platnost povolení k pobytu a může způsobit přerušování lhůty, nutné pro udělení trvalého pobytu. Cizinci proto mají tendenci volit druhou variantu ekonomické činnosti, tedy podnikání, aby měli možnost v ČR setrvat do získání povolení k trvalému pobytu, které je osvobozuje od veškerých legislativních pout spojených s jejich ekonomickou činností v ČR.

Spolu s legislativou, rozhodujícím faktorem pro uplatnění cizince na českém trhu práce je jejich sociální kapitál v ČR. Dle konceptu H. Pořízkové [2010] patří sociální kapitál do třetí skupiny faktorů, ovlivňujících ekonomickou integraci, tedy do individuálních charakteristik cizince, který je druhým aktérem ekonomické integrace. Výzkum ukázal, že Rusové hojně využívají etnické sociální sítě, aby se uchytili na českém pracovním trhu. Základní charakteristiky, jako jsou rodinný stav, počet a věk dětí a specifická vzdělání také patří do této skupiny faktorů. Zejména péče o dítě je velmi významnou okolností, kterou cizinci berou v úvahu a přizpůsobují tomuto faktu kritéria pro volbu zaměstnání či organizaci byznysu. V časovém a finančním stresu často volí horší pracovní pozice, jelikož musí mít prostor pečovat o své potomky. Zato specifická zahraničního vzdělání hraje až druhořadou úlohu. Mnozí cizinci necítí potřebu formálního uznání vzdělání, aby si zajistili šanci na lepší pracovní pozici. Mnozí z nich sice uplatňují při svých ekonomických aktivitách své znalosti získané během studií na zahraničních vysokých školách, přesto jen málokterý cizinec

skutečně uvažuje o nostrifikaci svého diplomu. Větší roli hraje vysoká finanční zajištěnost a finanční příjmy ze zahraničí, protože poskytují cizinci větší prostor pro jednání a rozhodování v oblasti zaměstnání či byznysu, a do jisté míry potlačují potřebu formálního uznání kvalifikace a potřebu zlepšování jazykové kompetence. Movití cizinci taktéž nemají potřebu si pracně zařizovat oficiální zaměstnání. Investují peníze do organizace podniku. Méně movití cizinci jsou náchylnější k závislosti na oficiálním zaměstnání, a jsou tak více vystaveni hrozbě nelegálního postavení na českém území, jelikož ztráta zaměstnání pro ně znamená finanční problémy, které nemají možnost řešit jinak, než prací na černo.

Jak jsem uvedla výše, etnický sociální kapitál je výrazným atributem, který vzdělaní Rusové uplatňují v procesu integrace na český pracovní trh. Z výpovědí informátorů vyplynulo, že takto činí především z důvodu nízké úrovně jazykové kompetence. Špatná znalost češtiny může působit jak drobné potíže, tak velké problémy, zabraňující cizinci v dosahování pracovních cílů či zlepšování situace v byznysu. Kvůli nízké jazykové kompetenci Rusů ale trpí i jejich vztahy s členy české populace, které by mohly být užitečné při shánění zaměstnání či organizaci byznysu. Pocity nerovného zacházení nebo skryté nevraživosti také nepříspěvají zintenzivnění kontaktu s Čechy. Členy domácí populace jsou třetím účastníkem ekonomické integrace cizinců. Rusové dle výpovědí cítí nerovnost nebo nevraživost jak při formálních, tak při neformálních vztazích. Oblast zaměstnání a bydlení jsou pro ně v tomto ohledu nejvíce problematické. Proto se pro pomoc v těchto sférách velmi často obracejí na své krajany, aby minimalizovali nepříjemné zážitky a střety s Čechy, čímž se ještě více uzavírají ve svých kruzích a oddělují se od české společnosti. Rusové poukazují, že předsudky, diferencování mezi odlišnými skupinami cizinců a politizace neformálních vztahů má v české společnosti pevné zastoupení.

Popis plánů informátorů do budoucna naznačuje, že Česká republika je skutečně cílovou migrační zemí a má pro Rusy nesporné pull-faktory. Geografická a jazyková blízkost, spolu se slovanskou mentalitou a evropskými životními podmínkami sem láká hodně Rusů. Ti se v ČR chtějí usadit, vychovat tu své děti, pracovat a podnikat. Přes veškeré potíže informátoři vyjádřili spokojenost s rozhodnutím migrovat.

Výsledky svého výzkumu jsem porovnávala s výsledky jiných studií. Shody jsou patrné s výsledky výzkumu autorů J. Grygara, M. Čaňka, a J. Černíka *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí zejména v otázkách kvalifikace a jazykové znalosti*. V otázce nerovnosti lze výpovědí respondentů aplikovat na dva pojetí



nespravedlnosti, které jsou součástí práce P. Klvačové „*Když sem jdeš, tak to musíš vydržet*“  
*Vyrovňávání se nerovností ve výpovědích cizinek žijících v České republice*“.

## 6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

### 6.1 Literatura

- BARŠOVÁ, Andrea, BARŠA, Pavel. (2005). *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, , 308 s. ISBN 80-210-3875-6.
- DRBOHLAV, Dušan a kol. (2010). *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 207 s. Studie (Sociologické nakladatelství), sv. 66. ISBN 978-807-4190-391
- DRBOHLAV, Dušan, LUPTÁK, Milan, JANSKÁ, Eva, BOHUSLAVOVÁ, Jaroslava. (1999). *Ruská komunita v České republice*. Výzkumná zpráva grantu MV č. j.: U-2115/99 (1999, Praha). Přírodovědecká fakulta UK. 47 str.
- FRASER, Nancy, HONNETH, Axel. (2004) *Přerozdělování nebo uznání?*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Alena Bakešová, Marek Hrubec. Praha: Filosofie, 336 s. Filosofie a sociální vědy, sv. 13. ISBN 80-700-7200-8.
- GREVE, Arent, SALAFF Janet, W. (2005). *Social Network Approach to Understand the Ethnic Economy: A Theoretical Discourse*. *GeoJournal*., vol. 64, issue 1, s. 7-16. DOI: 10.1007/s10708-005-3919-0. Dostupné z WWW: <<http://link.springer.com/10.1007/s10708-005-3919-0>>
- GRYGAR, Jakub, ČANĚK, Marek, ČERNÍK, Jan. (2006). *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí: závěrečná zpráva z výzkumu ...* Praha: Multikulturní centrum, , 55 s. ISBN 80-239-7824-1.
- HENDL, Jan. (2008). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HORÁKOVÁ, Milada. (2001). *Zaměstnávání cizinců v České republice. Část I: Integrace cizinců na trhu práce v České republice*. Praha: VÚPSV.
- JANÍČKO, Michal. (2012). *Pražští Rusové. Naše společnost*. [online]. 2012/2. [cit. 7 května 2013]. Dostupné na WWW: <[http://cvvm.soc.cas.cz/media/com\\_form2content/documents/c3/a6965/f11/Pra%C5%BE%C5%A1t%C3%AD%20Rusov%C3%A9.pdf](http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a6965/f11/Pra%C5%BE%C5%A1t%C3%AD%20Rusov%C3%A9.pdf)>
- KLVAČOVÁ, Petra. (2007) *Když sem jdeš, tak to musíš vydržet: vyrovnávání se nerovností ve výpovědích cizinek žijících v České republice*. In: ŠANDEROVÁ, Jadwiga. *Sociální nerovnosti v kvalitativním výzkumu: sborník z konference: Praha, říjen 2007*. Vyd. 1. Praha: Institut sociologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, 168 s. ISBN 978-802-5408-124.
- KLVAČOVÁ, Petra. (2006) *Uznání cizinců v každodenním životě*. In: *Nerovnosti kolem nás: analýza utváření sociálních nerovností v každodenním životě : reprodukce sociálních nerovností v podmínkách politiky rovnosti : výzkum podporovaný grantem MPSV v rámci projektu Moderní společnost a její proměny : pracovní texty*. Vyd. 1. Praha: Tomáš Bitrich, 123 s. ISBN 80-239-8209-5.
- LEIX, Alicja. (2003). *K problematice transkriptu v sociálních vědách*. *Biograf*. 2003(31): 53 odst. Dostupné na WWW: <<http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=3105>>
- LEONTIEVA, Yana, VOJTKOVÁ, Michaela. (2008). *Výzkum záměrů cizinců ze třetích zemí, kteří přijíždějí do ČR pracovat na základě povolení k zaměstnání, usadit se dlouhodoběji nebo trvale v ČR..* Výstupy z výzkumu Sociologického ústavu AV ČR (MPSV -01-144/06).
- LIGHT, Ivan. (2005). *The Ethnic Economy*. In: SMELSER, Neil Joseph, SWEDBERG, Richard. *The handbook of economic sociology*. 2nd ed. Editor Neil J. Smelser, Richard Swedberg. New York: Russell Sage Foundation, c2005, ix, 736 p. ISBN 06-911-2126-5.

MASSEY, Douglas S. et al. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review.*, vol. 19, no. 3, s. 431–466. ISSN 0098-7921.

MASSEY, Douglas S. (2005). *Worlds in motion: understanding international migration at the end of the millennium: understanding international migration at the end of the millennium*. New York: Clarendon Press, , xiv, 362 p. International studies in demography. ISBN 01-992-8276-5.

POŘÍZKOVÁ, Hana. (2008). *Analýza zahraniční zaměstnanosti v České republice; postavení cizinců na trhu práce a podmínky jejich ekonomické integrace*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 76 s. ISBN 978-808-7007-839.

POŘÍZKOVÁ, Hana. (2010). *Segmentace trhu práce jako faktor integrace cizinců na trhu práce*. In: *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. 1. vyd. Editor Robert Trbola, Miroslava Rákoczyová. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 121, 7 s. ISBN 978-807-4160-677.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, TRBOLA, Robert, VYHLÍDAL, Jiří, KOFRONĚ, Pavel. (2007). *Zaměstnavatelé zahraničních pracovníků v České republice a jejich role v procesu sociální integrace: (analýza poptávky po zahraniční pracovní síle)*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 156, 9 s. ISBN 978-808-7007-921.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava, TRBOLA, Robert. (2009). *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 309 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-023-0.

SCHEBELLE, Danica, HORÁKOVÁ, Milada. (2012). *Bariéry integračního procesu reflexí cizinců z třetích zemí*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, , 78 s., [43] s. obr. příl. ISBN 978-80-7416-112-4.

SCHROTH, Jan, STOJANOV, Robert. (2011). *Brain drain/ Brain gain/ Brain circulation*. In: *Migrace a rozvoj: rozvojový potenciál mezinárodní migrace*. Vyd. 1. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 254 s. ISBN 978-808-7404-102.

SLÁDEK, Karel. (2010). *Ruská diaspora v České republice: sociální, politická a religiozní variabilita ruských migrantů*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 144 s. ISBN 978-808-7378-496.

ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ Klára. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0

TOLLAROVÁ, Blanka. (2007). *Je normální, že cizinec není normální*. In: ŠANDEROVÁ, Jadwiga. *Sociální nerovnosti v kvalitativním výzkumu: sborník z konference: Praha, říjen 2007*. Vyd. 1. Praha: Institut sociologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, 168 s. ISBN 978-802-5408-124.

TOLLAROVÁ, Blanka. (2006). *Praktické potíže cizinců*. In: *Nerovnosti kolem nás: analýza utváření sociálních nerovností v každodenním životě : reprodukce sociálních nerovností v podmínkách politiky rovnosti : výzkum podporovaný grantem MPSV v rámci projektu Moderní společnost a její proměny : pracovní texty*. Vyd. 1. Praha: Tomáš Bitrich, 123 s. ISBN 80-239-8209-5.

## 6.2 Statistické a legislativní prameny

Aktualizovaná koncepce integrace cizinců. 2011. Dostupné na WWW:  
<[http://www.cizinci.cz/files/clanky/741/Usneseni\\_vlady\\_09022011.pdf](http://www.cizinci.cz/files/clanky/741/Usneseni_vlady_09022011.pdf)>

brožura *Integrace cizinců v ČR*. 2009. Dostupné na WWW:  
<[http://www.mpsv.cz/files/clanky/6597/integrace\\_cizincu.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/6597/integrace_cizincu.pdf)>

- CVVM. *Názory občanů na cizince žijící v ČR*. 2012. Dostupné na WWW: [http://cvvm.soc.cas.cz/media/com\\_form2content/documents/c1/a6838/f3/ov120529b.pdf](http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6838/f3/ov120529b.pdf)
- CVVM. *Postoje české veřejnosti k zaměstnávání cizinců*. 2013(b). Dostupné na WWW: [http://cvvm.soc.cas.cz/media/com\\_form2content/documents/c1/a6993/f3/ov130423.pdf](http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6993/f3/ov130423.pdf)
- CVVM. *Vztah Čechů k národnostním skupinám žijícím v ČR*. 2013(a). Dostupné na WWW: [http://cvvm.soc.cas.cz/media/com\\_form2content/documents/c1/a6808/f3/ov120413.pdf](http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6808/f3/ov120413.pdf)
- CVVM. *Vztah Čechů k vybraným národnostem: Vztah k národnostem v letech 2003-2007 (vážený průměr)*. 2007. Dostupné na WWW: [http://cvvm.soc.cas.cz/media/com\\_form2content/documents/c1/a3476/f3/100750s\\_ov80131.pdf](http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3476/f3/100750s_ov80131.pdf)
- ČSÚ. *Cizinci evidovaní ÚP podle CZ-ISCO – 10 nejčastějších zemí*. 2011(b). Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C9005AAF28/\\$File/c05t32.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/C9005AAF28/$File/c05t32.pdf)
- ČSÚ. *Cizinci podle rodinného stavu*. 2004. Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2005ediciplan.nsf/t/0A00295E47/\\$File/112605a05.pdf](http://www.czso.cz/csu/2005ediciplan.nsf/t/0A00295E47/$File/112605a05.pdf)
- ČSÚ. *Pět nejčastějších státních občanství cizinců podle oblasti, kraje a okresu v letech 2010-2011*. 2011(a). Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/t/CB00457FE3/\\$File/141412\\_t1-03.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/t/CB00457FE3/$File/141412_t1-03.pdf)
- ČSÚ. *Systematická část CZ-ISCO*. Dostupné na WWW: [http://www.czso.cz/csu/2010ediciplan.nsf/t/53003E0008/\\$File/001110s03.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010ediciplan.nsf/t/53003E0008/$File/001110s03.pdf)
- ČSÚ. *Vybraná státní občanství podle postavení v zaměstnání*. 2011. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/tab/CB00458031>
- IS CIS Cizinecká policie ČR. *Řízení o pobytu státních příslušníků Ruské federace pro rok 2002-2012*
- Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb. Dostupné na WWW: [http://www.czp-msk.cz/pdf/uzitecne/listina\\_zakladnich\\_prav\\_a\\_svobod.pdf](http://www.czp-msk.cz/pdf/uzitecne/listina_zakladnich_prav_a_svobod.pdf)
- Návrh nového systému ekonomické migrace do Česka* vypracovaný MV, MPSV, MPO, MZV a MS. 2011. Dostupné na WWW: <http://migration4media.net/wp-content/uploads/2011/03/NSEM-vlada.pdf>
- Zákon č. 326/1999 Sb., *o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů*
- Zákon č. 435/2004 Sb. *o zaměstnanosti*, § 89 - § 101 HLAVA II: *Povolení k zaměstnání cizince*.
- Zákon č. 455/1991 Sb. *o živnostenském podnikání (živnostenský zákon)*. § 5 - § 18 HLAVA II: *Provozování činnosti*.

## 7 PŘÍLOHY

### 7.1 Příloha č. 1: Okruhy otázek

| OBLAST ZÁJMU   | KONKRETNĚJŠÍ OTÁZKY  |
|--|--|
| ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY                                     | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Povězte krátce o sobě (věk, rodinná situace, z jakého regionu pocházíte, vzdělání ...)</li> </ul>   |
| KONTEXT PŘÍJEZDU DO ČR                                       | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Jak dlouho jste v Čechách? Byl jste tu dříve?</li> <li>- Jaký máte typ pobytu?</li> <li>- Povězte prosím více o okolnostech příjezdu?</li> <li>- Co Vás dohnalo k migraci z Ruska (push-faktor)?</li> <li>- Proč jste zvolil Česko jako zemi, kam chcete migrovat (pull-faktor)?</li> </ul>   |
| EKONOMICKÁ AKTIVITA (před migrací)                           | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Cojste dělal před migrací?</li> <li>- Dařilo se v zaměstnání /podnikání?</li> </ul>   |
| EKONOMICKÁ AKTIVITA (po příjezdu do ČR)<br><br>ZAMĚSTNANEC → | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Mohl byste popsat, jak to probíhalo, když jste si sháněl práci?</li> <li>- Kde všude jste pracoval a kde pracujete nyní (Příběh zaměstnání v ČR).</li> <li>- Pracujete ve svém oboru? (pokud ne- Uvažoval jste někdy, že byste pracoval ve svém oboru?</li> <li>- Co jste se musel doučit?</li> <li>- Na jaké obtíže při shánění zaměstnání jste narazil?</li> <li>- Podle jakých kritérií jste hledal zaměstnání?</li> <li>- Hraje pro Vás roli finanční ohodnocení v hledání zaměstnání?</li> <li>- Pomáhal Vám někdo se sháněním zaměstnání</li> <li>- Popište prosím krátce své pracovní podmínky (pracovní pozice, pracovní doba, pracovní prostředí, kolegy, zaměstnavatel... )</li> <li>- Jaké máte vztahy s kolegy a se zaměstnavatelem?</li> <li>- Máte možnost postupu v kariéře?</li> <li>- Jste spokojený se současným zaměstnáním? (Pokud ne, co děláte pro to, abyste zlepšil svou pozici?)</li> <li>- Máte obavu o ztrátu zaměstnání?</li> </ul> |



|  |  |
|--|--|
| <p style="text-align: center;">BYDLENÍ</p>           | <p>k nájmu/koupi.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Jaké obtíže jste měl při shánění bydlení?</li> <li>- Pomáhal Vám někdo se sháněním bydlení?</li> <li>- Kdo jsou Vaši sousedé (Čechy, krajané, jiní cizinci)?</li> <li>- Jaké máte vztahy se sousedy?</li> <li>- Jste se svým současným bydlením spokojený?</li> </ul>   |
| <p style="text-align: center;">VZTAHY FORMÁLNÍ</p>   | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Kde získáváte potřebné informace o vyřizování formálních záležitosti (administrativa pobytu, pracovní záležitosti, vyřizování živnosti...)?</li> <li>- Měl jste (máte) problémy při jednáních s úřady?</li> <li>- Popište prosím přístup ze strany úředníků či jiných formálních osob k Vám.</li> <li>- Pomáhá Vám někdo s vyřizováním potřebných dokumentů?</li> <li>- Co považujete za nejobtížnější ve vyřizování pobytu?</li> </ul>   |
| <p style="text-align: center;">VZTAHY NEFORMÁLNÍ</p> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Kdo jsou Vaši přátelé v Čechách (Češi, Rusové, jiní cizinci)?</li> <li>- Zajímáte se o aktivity ruské diaspory v Čechách?</li> <li>- Zajímáte se o dění v Rusku a Česku?</li> <li>- Jaké máte osobní zkušenosti s přístupem Čechů k Vám?</li> <li>- Vzpomenete si na nějaké konkrétnější situace, ve kterých jste se cítil nerovně či diskriminován?</li> <li>- Zažil jste, že by český protějšek změnil své chování v okamžiku, když se zjistilo, že jste cizinec?</li> <li>- Jak sami přistupujete k Čechům?</li> </ul> |
| <p style="text-align: center;">PLÁNY DO BUDOUCNA</p> | <ul style="list-style-type: none"> <li>- Litujete svého rozhodnutí migrovat? Litujete, že jste zvolil ČR jako cílovou zemi?</li> <li>- Jak se vyrovnáváte s touto životní změnou (myslím tím migraci)?</li> <li>- Co pro Vás bylo (je) nejtěžší na migraci?</li> <li>- Plánujete zůstat v ČR?</li> <li>- Změnily se Vaši plány a představy od doby, kdy jste do ČR přijel?</li> <li>- Plánujete návrat do Ruska?</li> <li>- Plánujete migrovat dále do jiných zemí?</li> </ul>   |

## 7.2 Příloha č. 2: Informovaný souhlas

### INFORMOVANÝ SOUHLAS

Dne .....jsem poskytl(a) rozhovor Kutdusove Dinaře v rámci výzkumného projektu „Pozice ruských vysokoškolsky vzdělaných migrantů na českém trhu práce: aktéřská perspektiva“. Jmenovaná působí jako studentka Fakulty Humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.

Pro účely analýzy v rámci uvedeného výzkumného projektu a pro účely na ně navazující výzkumné činností výše jmenované řešitelky smí být tyto rozhovory zpracovány\*:

- Jen s mým jménem a kontaktem na moji osobu
- Jen v anonymizované podobě bez souvislosti s mým jménem a kontaktem na moji osobu

V případě, že úryvky z těchto rozhovorů budou součástí publikací nebo veřejných prezentací výsledků výzkumu \*:

- Souhlasím s tím, aby byly uváděny v souvislosti s mým jménem
- Souhlasím s tím, aby byly uváděny v souvislosti s mým jménem, ale chci takový text předem autorizovat
- Smí být uvedeny jen v anonymizované podobě bez mého jména a v souvislosti s mojí osobou.

Až skončí výzkumný projekt „Pozice ruských vysokoškolsky vzdělaných migrantů na českém trhu práce: aktéřská perspektiva“, tyto rozhovory \*:

- Smí být archivovány a tím zprostředkovány pro účely jiných výzkumů a dalších badatelů v plném rozsahu, včetně kontaktů na moji osobu tak, aby mě další výzkumníci mohli v případě potřeby znovu oslovit, úryvky uvedené v publikovaných výstupech takových výzkumů budou anonymizovány
- Smí být archivovány a tím zprostředkovány pro účely jiných výzkumů dalších badatelů, ale pouze v anonymizované podobě, bez spojení s mým jménem a mojí osobou.
- Smí být dále zpracován jen výzkumníkem jmenovaným v tomto souhlasu

Na základě tohoto souhlasu smí být mé jméno, adresa a osobní údaje obsažené v těchto rozhovorech zpracovány nejdéle 30 let. Pokud k tomu byl dán souhlas, smí být poté využívány podle zákona č. 97/1974 Sb. o archivaci. V opačném případě musí být rozhovor anonymizován.

Jméno:

Podpis

\*vyberte jednu z uvedených možností